

Marius Staff, Jørgen Fløgstad Lygård

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet
Fakultet for økonomi
NTNU Handelshøyskolen

Marius Staff
Jørgen Fløgstad Lygård

Fastsettelse av skattens særskilte vesentlighetsgrense

En kartlegging av revisors profesjonelle
skjønnsutøvelse

Mai 2021

Kunnskap for en bedre verden

Fastsettelse av skattens særskilte vesentlighetsgrense

En kartlegging av revisors profesjonelle skjønnsutøvelse

Marius Staff

Jørgen Fløgstad Lygård

Master Regnskap og Revisjon

Innlevert: Mai 2021

Hovedveileder: Anders Berg Olsen

Medveileder: Anne Marit Vigdal

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
NTNU Handelshøyskolen

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet som en siste del av masterstudiet regnskap og revisjon ved NTNU Handelshøyskolen i Trondheim. Oppgaven utgjør totalt 30 studiepoeng og er skrevet i det siste semesteret av et toårig masterstudium.

Vi ønsket å skrive en masteroppgave innenfor revisjon, da dette var den retningen vi hadde valgt på masterstudiet og at vi begge skal ut i revisjonsjobb fra høsten av. Målet med oppgaven er å kunne bidra til å gi en bedre forståelse av hvordan revisorer benytter sitt profesjonelle skjønn ved fastsettelsen av den særskilte vesentlighetsgrensen for skatt. Kunnskapen vi har opparbeidet tar vi med oss videre inn i arbeidslivet.

Vi vil rette en stor takk til vår hovedveileder Anders Berg Olsen og medveileder Anne Marit Vigdal for gode tilbakemeldinger og konstruktiv kritikk underveis i arbeidet. Vi vil også takke alle revisorene som tok seg tid til å stille opp til intervju i deres mest hektiske periode av året.

Til slutt vil vi takke hverandre for et godt samarbeid, og våre medstudenter for to fine år i Trondheim.

Innholdet i denne oppgaven står for forfatternes regning.

Trondheim, 26. mai 2021

Marius Staff

Jørgen Fløgstad Lygård

Sammendrag

Denne masteroppgaven har til hensikt å se på hvilke skjønsmessige faktorer som påvirker revisors vurdering av den særlig lavere vesentlighetsgrensen på skatt og avgifter (skattevesentlighetsgrense). Den norske revisjonsstandard SA 3801 åpner for utøvelse av profesjonelt skjønn ved fastsettelse av denne vesentlighetsgrensen. Målet med oppgaven er å øke forståelsen av praksis på hvordan revisor benytter sitt profesjonelle skjønn til vurdering av vesentlighet. Oppgaven har til hensikt å besvare følgende problemstilling:

Hvilke faktorer påvirker revisors profesjonelle skjønn ved fastsettelsen av den særskilte vesentlighetsgrensen for kontroll av skatter og avgifter?

Til å belyse denne problemstillingen har vi brukt teori knyttet til vesentlighet og skjønn.

Vi har gjennomført 8 semi-strukturerte dybdeintervjuer av erfarne praktiserende revisorer fra store og mellomstore revisjonsselskap. Under intervjuet fikk de først mulighet til å forklare fritt hvilke skjønsmessige faktorer som de mener påvirker deres profesjonelle skjønn. Deretter presenterte vi en mer spesifikk case for å observere skjønnsutøvelsen i praksis.

I denne oppgaven har vi kartlagt totalt 15 faktorer med varierende betydning for revisors skjønsmessige fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen.

Faktorene er delt inn i tre kategorier basert på relevant skjønnsteori: Objektive faktorer, Erfaringsbaserte faktorer og Risikobaserte faktorer.

Funnene tyder på en utstrakt bruk av profesjonelt skjønn fra revisorene på fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen, i samsvar med SA 3801. De objektive faktorene vektlegges i liten til ingen grad i denne fastsettelsen, mens de erfarings- og risikobaserte faktorene er funnet å ha større betydning.

Abstract

The purpose of this master's thesis is to look at the discretionary factors that affect the auditor's assessment of the particularly lower materiality threshold on taxes (tax materiality threshold). The Norwegian auditing standard SA 3801 allows for the exercise of professional judgment in determining this materiality threshold. The aim of this thesis is to increase the understanding of best practice of how auditors utilize their professional judgment for assessing the tax materiality threshold. This thesis intends to answer the following research question:

Which discretionary factors influence the auditor's professional judgment in determining their tax materiality threshold?

We have used theory related to audit materiality and judgment to shed light on this research question.

We have conducted 8 semi-structured in-depth interviews of experienced auditors from large and medium-sized accounting firms. During the interview, they first had the opportunity to freely explain which discretionary factors influence their professional judgment. We then presented a more specific case to observe the auditors' exercise of professional judgment in practice.

We have observed a total of 15 factors with varying significance for the auditor's discretionary determination of the tax materiality threshold.

The factors are divided into three categories based on relevant judgment theory: Objective factors, Experience-based factors, and Risk-based factors.

The findings indicate an extensive use of professional judgment by the auditors in determining the tax materiality threshold, in accordance with SA 3801. The objective factors are not emphasized in this determination, while the experience- and risk-based factors have been found to be more important.

Innholdsfortegnelse

Forord	I
Sammendrag	II
Abstract	III
Innholdsfortegnelse	IV
Tabelliste	VII
Figurliste	VII
Forkortelser	VII
1 – Innledning	1
1.1 – Tema og problemstilling.....	1
1.2 – Tidligere forskning	2
1.3 – Struktur.....	3
2 – Bakgrunn	5
2.1 – Revisjon	5
2.1.1 – Formålet med revisjon.....	5
2.1.2 – Regnskapsbrukere	6
2.2 – Vesentlighet	7
2.2.1 – Totalvesentlighet i teori.....	8
2.2.2 – Arbeidsvesentlighet i teori	8
2.2.3 – Skattevesentlighet i teori	9
2.2.4 – Skattedirektoratets melding 2016.....	10
2.3 - Skjønn.....	11
3 – Teori	13
3.1 – Vesentlighet	13
3.2 – Skjønn	16

3.2.1 - Skjønnsvariabler	18
3.3 – Presentasjon av funn	25
4 – Metode	28
4.1 – Teoretisk tilnærming og valg av undersøkelsesdesign	28
4.1.1 – Tilnærming til teori	28
4.1.2 – Valg av forskningsdesign	28
4.2 – Valg av metode	29
4.3 – Innsamling av data	30
4.3.1 – Gjennomføringen av intervju	31
4.3.2 – Intervjuguide	32
4.3.3 – Svakheter ved intervjuprosessen	34
4.4 – Utvelgelse av intervjupersoner	35
4.5 – Data analyse	37
4.6 – Kvalitet og etikk på innsamlet data	37
4.6.1 – Validitet (gyldighet)	37
4.6.2 – Reliabilitet (pålitelighet)	38
4.6.3 – Etikk	39
5 – Funn	40
5.1 – Objektive faktorer	40
5.1.1 – Retningslinjer	40
5.1.2 – Referanseverdier	41
5.2 – Erfaringsbaserte faktorer	41
5.2.1 – Bransje	41
5.2.2 – Kjennskap til kunden	43
5.2.3 – Internkontroll	44
5.2.4 – Kjennskap til regnskapsfører	45
5.2.5 – Kundens størrelse	46
5.2.6 – Eierforhold	48
5.2.7 – Tidligere års revisjon	49
5.2.8 – Analyse mot fjorår	50

5.3 – Risikobaserte faktorer	51
5.3.1 – Risikovurdering	51
5.3.2 – Fradrags- eller ikke fradragsberettiget konto	52
5.3.3 – Kontoens innhold	54
5.3.4 – Statens fordel eller ugunst	57
5.3.5 – Permanent eller midlertidig feil.....	58
6 – Diskusjon og analyse	60
6.1 – Objektive faktorer.....	60
6.1.1 – Retningslinjer	60
6.1.2 – Referanseverdier.....	61
6.2 – Erfaringsbaserte faktorer	61
6.2.1 – Bransje.....	61
6.2.2 – Kjennskap til kunden.....	62
6.2.3 – Internkontroll.....	63
6.2.4 – Kjennskap til regnskapsfører.....	64
6.2.5 – Kundens størrelse	64
6.2.6 – Eierforhold	66
6.2.7 – Tidligere års revisjon.....	67
6.2.8 – Analyse mot fjorår.....	68
6.3 – Risikobaserte faktorer	69
6.3.1 – Risikovurdering.....	69
6.3.2 – Fradrags- eller ikke fradragsberettiget konto	70
6.3.3 – Kontoens innhold	71
6.3.4 – Statens fordel eller ugunst	73
6.3.5 – Permanent eller midlertidig feil.....	74
7 – Konklusjon.....	75
7.1 – Forslag til videre forskning.....	78
Litteraturliste.....	79
Vedlegg 1 – Intervjuguide.....	83

Tabelliste

Tabell 1: Referanseverdier i praksis (Eilifsen & Messier Jr, 2014, s. 84)	14
Tabell 2: Oversikt over faktorer	26
Tabell 3: Bakgrunnsinformasjon på revisorene	36
Tabell 4: Oversikt over faktorer	75

Figurliste

Figur 1: Modell for påvirkninger på beslutningsprosessen	17
Figur 2: Caseoppgave	33

Forkortelser

IAASB = International Auditing and Assurance Standards Board

IASB = International Accounting Standards Board

ISA = International Standards on Auditing

SA = Norske standarder for attestasjonsoppdrag

DnR = Den norske Revisorforening

NSD = Norsk senter for forskningsdata

1 – Innledning

I dette kapitlet vil vi først presentere oppgavens tema og problemstilling. Videre vil vi presentere tidligere forskning og hvordan oppgaven er strukturert.

1.1 – Tema og problemstilling

I Norge har revisor et særegent førstelinjeansvar for kontroll av skatt gjennom krav til signering av næringsoppgaven. De internasjonale revisjonsstandardene er ikke laget med dette hensynet, og derfor har vi den særnorske attestasjonsstandard SA 3801 med regler og veiledning til revisors kontroll og attestasjon av beregningsgrunnlaget for skatter og avgifter. Disse reglene er formulert strengere enn de ordinære revisjonsstandardene og krever en lavere vesentlighetsgrense for kontroll. Hvordan man i praksis skal fastsette denne vesentlighetsgrensen er overlatt til revisors profesjonelle skjønn, men den skal være mer omfattende enn for ordinær revisjon slik at alle skatte- og avgiftsrelevante områder blir kontrollert.

Hvordan blir dette praktisert?

Problemstillingen vår er: *Hvilke faktorer påvirker revisors profesjonelle skjønn ved fastsettelsen av den særskilte vesentlighetsgrensen for kontroll av skatter og avgifter?*

Skjønn er en sentral del av revisors hverdag for å nå en beslutning på kompliserte vurderinger hvor det finnes flere alternative løsninger (Glover et al., 2011). Revisors profesjonelle skjønnsutøvelse varierer fra revisor til revisor, som innebærer at samme problem kan løses på flere forskjellige måter.

Revisors vesentlighetsgrense skal reflektere summen av feilinformasjon som kan påvirke regnskapsbrukernes økonomiske beslutninger (ISA 320.2). I ordinær revisjon har vesentlighetsgrensen fokus på investor som hovedbruker, mens skattemyndighetene har et langt høyere krav til nøyaktighet på beregningsgrunnlaget til sine skatter og avgifter. Derav et behov for en særskilt vesentlighetsgrense for skatter og avgifter (heretter kalt

“skattevesentlighet” eller “skattevesentlighetsgrense”). Med “skatter og avgifter” menes selskapets formues- og inntektsskatt, merverdiavgift, skattetrekk og arbeidsgiveravgift (SA 3801.2).

Målet med oppgaven er å øke forståelsen av praksis ved hvordan revisor benytter sitt profesjonelle skjønn til vurdering av vesentlighet på skatter og avgifter.

I oppgaven har vi avgrenset mot planleggingsfasen i revisjon, fordi dette er den innledende fasen hvor vesentlighetsgrensen fastsettes. Vi ser dermed bort fra senere justeringer av vesentlighetsgrensen og vurdering av avdekkede feil.

Ellers har vi hatt et hovedfokus på opplysninger som berører inntektsskatten. Dermed har vi avgrenset fokuset vårt bort fra formuesskatt, merverdiavgift, arbeidsgiveravgift og skattetrekk.

Av tidligere forskning på de øvrige temaene har vi funnet flere artikler og masteroppgaver rettet mot vesentlighet. Deriblant finnes det studier på hvilke vurderinger som påvirker revisors ordinære vesentlighetsgrense. Dette vekket en interesse for hvordan revisorer praktiserer sine skjønnsmessige vesentlighetsvurderinger på skatt og avgift. Ytterst lite tidligere forskning har inkludert vesentlighet på skatter og avgifter, med unntak av Ludvigsen og Kulset (2020) som har sett på gapet mellom Skatteetatens forventninger og revisors arbeid.

I denne studien har vi intervjuet 8 erfarne praktiserende revisorer for å avdekke hvilke faktorer disse hensyntar for skattevesentlighetsgrensen.

Under arbeidet med problemstillingen vil vi komme innom ulike lover, standarder, og tilhørende relevant faglitteratur. Deriblant er ISA- og SA-standardene sentrale for oppgaven, hvorav ISAene i utgangspunktet er en norsk oversettelse av IAASBs internasjonale revisjonsstandarder, mens SAene er norske standarder for attestasjonsoppdrag.

1.2 – Tidligere forskning

Denne oppgaven bygger i hovedsak på SA 3801 *Revisors kontroll av og rapportering om grunnlag for skatter og avgifter*, samt ISA 320 *Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon*. Begge standardene åpner for skjønnsmessige tolkninger gjennom revisjonsprosessen. Det finnes begrenset med tidligere forskning rettet mot vesentlighet på skatterrelevante poster, siden revisors kontroll og attestasjon av selskaperes skatter og avgifter er en særnorsk del av revisjonsprosessen.

IASBs Conceptual Framework presiserer et fokus på investorer, långivere og andre kreditorer som hovedbrukere av revisors attestasjon av regnskapsinformasjon. Skattemyndighetene er altså ikke en prioritert målgruppe i de internasjonale revisjonsstandardene (Ludvigsen & Kulset, 2020). Dette nødvendiggjør et eget regelverk i et styresett der myndighetene ønsker at revisor skal ha en sentral rolle for kontroll av skatterapporteringen.

Ludvigsen og Kulset (2020) gjorde i sin studie en analyse av forventningsgapet mellom den rettslige vesentlighetsgrensen etter norsk rett og skattemyndighetenes forventninger som en regnskapsbruker. Forventningsgapet er knyttet til størrelsen av vesentlighetsgrensene i revisjonen hvor skattemyndighetene har større forventninger til nøyaktighet enn det som revisor leverer etter kravene i revisorloven og det tilhørende standardverket. Det vil si at det er en forskjell i hvor stor en skattemessig feil skal være før Skatteetaten reagerer, og hvor stor feilen skal være før revisor reagerer.

Ludvigsen og Kulset (2020) kommer med fire forslag til modernisering av samspillet mellom revisjon og skatteforvaltningen. Ett av punktene de foreslår er å avskaffe den særlig lave vesentlighetsgrensen for skatt etter SA 3801, og heller skjerpe kravene til den ordinære vesentlighetsgrensen.

I oppgaven har vi fokus på vesentlighet og skjønn. Dette er temaer det er skrevet og forsket mye på. Hasan et al. (2020) så på kvaliteten på vesentlighetsgrensen ved bruk av skjønn. Funnene i artikkelen viser at kvaliteten på vesentlighetsgrensen blir bedre ved aktiv bruk av profesjonelt skjønn fremfor ukritisk bruk av referanseverdier.

Skjønnsvurderinger er en viktig del av revisors hverdag. KPMG har utarbeidet et rammeverk for god skjønnsutøvelse for sine ansatte i samarbeid med Glover og Prawitt ved Brigham universitet (Glover et al., 2011). Rammeverket er også gjort globalt tilgjengelig for eksterne utdanningsinstitusjoner.

Rammeverket viser interne og eksterne faktorer som påvirker profesjonelt skjønn i en beslutningsprosess, og presenterer typiske feller for god skjønnsutøvelse.

1.3 – Struktur

Oppgaven er delt opp i 7 kapitler.

Kapittel 1 inneholder innledningen, og her har vi presentert oppgavens problemstilling, vår motivasjon for oppgaven og tidligere forskning. Kapittel 2 presenterer bakgrunn for revisjon, det grunnleggende standardverket for vesentlighet og grunnlaget for revisors profesjonelle

skjønn. Kapittel 3 presenterer teori omkring vesentlighetsfastsettelse og skjønn, samt det teoretiske grunnlaget for oppdelingen av funnene våre. Kapittel 4 presenterer metodevalgene vi har gjort underveis i arbeidet med denne oppgaven. Kapittel 5 presenterer funn fra intervjuene med de 8 revisorene vi har snakket med, før vi i kapittel 6 analyserer svarene opp mot teorien. Avslutningsvis i kapittel 7 konkluderer vi på problemstillingen og presenterer forslag til videre forskning.

2 – Bakgrunn

I dette kapittelet vil vi presentere revisors overordnede rolle, hensikten med revisjon og standardverket for revisors vesentlighetsgrense. Vi vil også presentere standardverket som krever en lavere vesentlighetsgrense for vesentlighet på skatterelevante poster.

2.1 – Revisjon

Gir regnskapet et rettviseende bilde av selskapets økonomiske stilling og resultat? Det er dette spørsmålet en revisor, med rimelig sikkerhet, skal kunne svare på etter å ha gjennomført en revisjon.

Gulden definerer ekstern revisjon som; «(...) en prosess der en person som er uavhengig av et foretak, gis fullt innsyn i foretakets forhold, gransker regnskapsinformasjon som er produsert av foretaket, og avgir en bekreftelse ovenfor brukerne av informasjonen vedrørende dens riktighet.» (Gulden, 2017, s. 27-28).

Revisors overordnede mål ved revisjon av regnskap er å oppnå betryggende sikkerhet for at regnskapet ikke inneholder vesentlige feil og mangler som ville påvirket en beslutningstaker. Revisor skal kunne konkludere og rapportere med at regnskapet er utarbeidet i samsvar med gjeldende rammeverk for finansiell rapportering (ISA 200.11).

De overordnede målene er ment å gi brukerne av regnskapet en forsikring om at regnskapet viser et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling, og ikke bryter med lover og regler. En avgjørende faktor her er at revisor er *uavhengig* av selskapet, slik at regnskapsbrukerne kan ha tilstrekkelig tillit til at revisors arbeid ikke er påvirket av eksternt press. Uten denne tilliten har ekstern revisjon begrenset nytte, gitt revisors formål som allmennhetens tillitsperson og deres sentrale rolle i å forebygge og avdekke økonomisk kriminalitet (Prop. 37 LS (2019-2020), s. 11-12). Kravet til uavhengighet er derfor viet mye plass i lov- og standardverket for revisjon.

2.1.1 – Formålet med revisjon

Formålet med revisjon er å øke brukernes tillit til regnskapet. Dette gjøres ved at en uavhengig revisor systematisk gjennomgår det fremlagte regnskapet til et selskap for å påse at dette i det alt vesentlige er i samsvar med det gjeldende rammeverket for finansiell

rapportering (ISA 200.3).

Formålet kommer som følge av et behov for en bekreftelse fra en uavhengig tredjepart, siden ledelsen ellers har for mye innflytelse over regnskapet i forhold til øvrige interessenter.

2.1.2 – Regnskapsbrukere

Regnskapet skal gi korrekt og beslutningsnyttig finansiell informasjon til selskapets interessenter. Disse interessentene defineres som regnskapsbrukere, og er av ulik grunn opptatt av selskapet. Eksempler på ulike regnskapsbrukere er ledelsen, ansatte, eiere, långivere, leverandører, kunder, skatte- og avgiftsmyndighetene, potensielle investorer, og samfunnet for øvrig (Gulden, 2017, s. 39-42).

I denne oppgaven har vi fokus på skatte- og avgiftsmyndighetene.

Skatte- og avgiftsmyndighetene som regnskapsbruker er ute etter et riktig og helhetlig bilde av årsregnskapet for å beregne hvor mye som skal betales i skatt og avgift. Selskapene sender selv inn skattemeldingen med nødvendig informasjon for skattefastsettelsen, og er ansvarlig for at den skal være korrekt. Revisors rolle er å attestere på skattemeldingen i forbindelse med revisjonen.

ISA 320.2 punkt 3 påpeker at den skjønnsmessige vurderingen av hvilken finansiell informasjon som er vesentlig eller ikke for brukerne, skal vurderes felles for alle brukerne som en gruppe. Eventuelle feil som vil være vesentlig for den enkelte bruker, men ikke for helheten tas dermed ikke med i betraktningen.

IASB har i sitt rammeverk “Framework for The Preparation and Presentation of Financial Statements” fra 2001 lagt til grunn at investorene er hovedbrukerne av regnskapet for kommersielle selskaper (Den Norske Revisorforening, 2020, s. 255). Det er fordi de er ansvarlig for å levere risikokapital til selskapene. Av den grunn oppgir IASB at dersom selskapets regnskap oppfyller informasjonsbehovet til investorene, vil de andre regnskapsbrukernes behov også være oppfylt. Dette rammeverket er grunnlaget for ISAene, som vil si at ISAenes hovedfokus ligger på investorene som regnskapsbruker.

Samtidig er det tilknyttet høyere iboende risiko til grunnlaget for skatter og avgifter enn ved øvrige kreditor krav, fordi næringsoppgaven blir utarbeidet av selskapene selv og kun sporadisk kontrollert av skattemyndighetene (Snipsøyr, 2007).

Sett i lys av dette har skattemyndighetene i Norge et særskilt behov for en egen standard for attestasjon av skatter og avgifter, siden Skatteetaten har strengere krav til nøyaktighet enn det ISA 320 legger opp til.

Med bakgrunn i dette har de norske standardsetterne utarbeidet den særnorske standarden SA 3801 “Revisors kontroll av og rapportering om grunnlag for skatter og avgifter” som supplement til ISAene. Denne standarden har til hensikt å fastsette normer og veiledning til revisor ved attestasjon av selskapets grunnlag for beregning av skatter og avgifter (SA 3801.1), og innebærer mer omfattende kontrollhandlinger. Denne kommer vi nærmere inn på i kapittel 2.2.3.

2.2 – Vesentlighet

Revisjonens formål er, som nevnt i kap. 2.1.1, å bekrefte at regnskapet, “i det alt vesentlige”, er i samsvar med gjeldende rammeverk. For å gjøre dette må revisor bestemme hva som er vesentlige og uvesentlige feil i regnskapet. Vesentlighet defineres i ISA 320.2;

«Feilinformasjon, herunder utelatelser, er å anse som vesentlige dersom de, enkeltvis eller samlet, rimelig kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som treffes av brukerne på grunnlag av regnskapet;».

Det vil si at vesentlighet brukes til å avgjøre hva som er tolererbart, eller ikke, av feilinformasjon i regnskapet totalt sett (Eilifsen & Messier Jr, 2015).

Revisors risikovurderingshandlinger vil følgelig være påvirket av størrelsen på vesentlighetsgrensen, da disse handlingene skal anslå risikoen for vesentlig feilinformasjon på regnskapet (ISA 315.5).

Vesentlighetsgrensen er ikke et forhåndsgitt tall, og varierer fra selskap til selskap.

Den beregnes basert på en kombinasjon av kvantitative og kvalitative selskapsspesifikke faktorer ut fra en antakelse om hvilke feil som ville påvirket regnskapsbrukerne.

Hvilke faktorer som har påvirkning, og hvor store de skal være, skal altså basere seg på antakelser av hvilke valg brukeren ville tatt dersom feilinformasjonen hadde vært kjent. Dog er det et problem at revisor ikke vet hvilke informasjonsbehov de ulike brukerne har, og dermed hva som utgjør vesentlig feilinformasjon for den enkelte.

Derfor må revisor benytte sitt profesjonelle skjønn i betraktning av hva som er nødvendig for

regnskapsbrukerne.

2.2.1 – Totalvesentlighet i teori

ISA 320.10 sier at revisor, ved utarbeidelse av den overordnede revisjonsstrategien, skal fastsette en vesentlighetsgrense for regnskapet totalt sett.

I veiledning til standarden er det åpnet opp for bruk av en forenklet modell med utgangspunkt i en prosent av visse nøkkeltall i årsregnskapet (referanseverdier), for eksempel resultat før skatt, omsetning, egenkapital, eller sum eiendeler (ISA 320.A5). Hvilken proSENTSATS som velges på referanseverdien må hensynta spesielle faktorer som påvirker risikovurderingen (ISA 320.A4). For eksempel trekker Gulden (2015) frem selskapets evne til fortsatt drift, selskapets eiersammensetning og kjennskap til forestående kapitaltransaksjoner som forhold som påvirker risikovurderingen. Dersom det er forhold som medfører en forhøyet risiko for feil må vesentlighetsgrensen være tilstrekkelig lav. Denne vurderingen krever bruk av profesjonelt skjønn.

Hvordan fastsettelsen av totalvesentligheten gjøres i praksis kommer vi nærmere inn på under teorien i kapittel 3.1.1.

Selv om totalvesentlighetsgrensen fastsettes under planleggingen av oppdraget betyr ikke dette nødvendigvis at vesentlighetsgrensen er den samme når oppdraget er gjennomført. Revisor skal revurdere vesentlighetsgrensen underveis i oppdraget dersom det oppdages ny informasjon som hadde ført til en annen vesentlighetsgrense ved planleggingen av oppdraget (ISA 320.12). Det vil si at revisor kontinuerlig under gjennomføringen av oppdraget må bruke sitt profesjonelle skjønn til å vurdere om det har dukket opp nye forhold som tilsier at vesentlighetsgrensen bør endres. Dette er basert på om regnskapsbrukerne ville tatt andre valg som følge av den nye informasjonen.

2.2.2 – Arbeidsvesentlighet i teori

Arbeidsvesentlighetsgrensen er den grensen som benyttes mest aktivt under selve revisjonen.

I ISA 320.9 er denne definert som; *«det eller de beløpene som er fastsatt av revisor som lavere enn vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett for å redusere muligheten for at summen av ikke-korrigert og uavdekket feilinformasjon overstiger vesentlighetsgrensen for regnskapet totalt sett, til et hensiktsmessig lavt nivå»*

Arbeidsvesentligheten fastsettes altså med utgangspunkt i totalvesentligheten, og skal redusere risikoen tilstrekkelig for at summen av ukorrigert og uavdekket feilinformasjon overstiger totalvesentlighetsgrensen (ISA 320.A13). Denne fastsettelsen skal ikke være en ren beregning, og er avhengig av utøvelse av profesjonelt skjønn basert på en forståelse av selskapet.

En høy arbeidsvesentlighetsgrense vil føre til færre og mindre omfattende kontroller av regnskapet. Motsatt hvis grensen settes lavt. Arbeidsvesentligheten vil i praksis være avgjørende for hvor grundig revisjonen blir (Gulden, 2017).

2.2.3 – Skattevesentlighet i teori

Den særskilte vesentlighetsgrensen for skatterrelevante poster (skattevesentlighetsgrensen) er en annen form for vesentlighet som er vinklet mot skattemyndighetene som regnskapsbruker. I likhet med totalvesentlighetsgrensen er fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen uten krav til teoretiske referanseverdier, og legger i enda større grad opp til bruk av profesjonelt skjønn.

SA 3801 “*Revisors kontroll av og rapportering om grunnlag for skatter og avgifter*” er en attestasjonsstandard utarbeidet og vedtatt av Revisorforeningen (DnR) i 2007 som en erstatning til daværende RS 801. Den inneholder bestemmelser og veiledning til hvordan revisor skal attestere på skatter og avgifter. Standarden er særnorsk og dermed ikke regulert av andre internasjonale standarder, i motsetning til ISAene som er basert på en “mest mulig ren oversettelse” av IAASBs revisjonsstandarder (Gulden, 2017).

Formålet med standarden er å gi brukerne av næringsoppgaven betryggende sikkerhet for at beregningen av skatter og avgifter er gjort i samsvar med gjeldende lovgivning og forvaltningspraksis på området (SA 3801.5).

Formelt skal attestasjonen skje ved at revisor signerer på selskapets næringsoppgave som en bekreftelse på at årsregnskapet er revidert og at de spesielle opplysningene på side 1 og 4, og eventuelle vedlegg (bl.a. avskrivningsskjemaer og midlertidig forskjellsskjema) i næringsoppgaven er kontrollert (SA 3801.4). Dette kommer av at informasjonen på disse sidene er av særlig betydning for skatte- og avgiftsmyndighetene.

Kontroll av resultat og balanse på side 2 og 3 av næringsoppgaven krever altså ingen ytterligere handlinger i standarden.

I denne oppgaven vil vi ikke ha fokus på hele attestasjonsstandarden, men begrenser oss til vesentlighetsvurderingen. Nærmere bestemt SA 3801.15:

«Ved kontroll av den informasjonen som omfattes av særattestasjonene i denne standarden må revisor anvende andre og mer omfattende kontrollhandlinger enn vesentlighetsgrensen for revisjon av årsregnskapet nødvendigvis skulle tilsi.»

Ved kontroll av informasjon som omfattes av SA 3801 holder det altså ikke å benytte vesentlighetsgrensene man har satt på revisjonsoppdraget for øvrig. For særskilte skatteposter skal vesentlighetsgrensen settes lavere, og kontrollhandlingene må således være mer omfattende.

Av standardens punkt 16 blir det presisert at kontrollhandlingene skal tilpasses informasjonsbehovet til skatte- og avgiftsmyndighetene, og av punkt 18 fremkommer det at selv om feil og mangler ikke er vesentlige for revisjonsberetningen, så kan de likevel være vesentlige for særattestasjonen dersom skatte- og avgiftsmyndighetene ville konkludert med at de måttet korrigeres. Det som avgjør beløpsgrensen for hvorvidt skatte- og avgiftsmessige feil ikke trenger rapporteres er altså avhengig av hva myndighetene ville ment at var vesentlig dersom manglene hadde vært kjent.

Videre, i siste setning av punkt 15, presiseres det at det ikke er krav til kvantifisering av skattevesentlighetsgrensen. Dette, sammen med en lite konkret veiledning om hvordan skattevesentlighetsgrensen bør beregnes, åpner altså opp for omfattende personlig skjønn blant revisorer og ingen krav til at denne vesentlighetsvurderingen skal dokumenteres spesifikt.

Skattevesentlighetsgrensen benyttes altså som en særskilt lavere vesentlighetsgrense mot de kontrollene som angår skatter og avgifter. Blant annet ved bilagskontroll av andre driftskostnader vil den ordinære vesentlighetsgrensen brukes til å vurdere om eventuelle feil er vesentlige for investorenes beslutningsgrunnlag. Mens skattevesentlighetsgrensen brukes til å vurdere om eventuelle feil på fradragsrett, moms, eller lignende, er vesentlig for skattemyndighetene.

[2.2.4 – Skattedirektoratets melding 2016](#)

I 2016 publiserte Skattedirektoratet en melding som beskrev innholdet og omfanget av revisors signering av oppgaver til Skatteetaten. I meldingen understrekes det blant annet at SA 3801 krever en lavere vesentlighetsgrense ved revisjon av skattevesentlige poster. Her utdypes det om at dette vil resultere i ytterligere revisjonshandlinger som skal påse at de

opplysningspliktige ytelsene blir korrekt innberettet, selv om det ikke vil ha påvirkning på konklusjonen av revisjonen av årsregnskapet (Skattedirektoratets melding nr. 7/2016).

I meldingen presiseres det at vesentlighetsvurderingen ikke skal avdekke enhver feil, kun de som er vesentlige brudd på lover og forskrifter. Hva som er vesentlig, eller ikke, avgjøres ved konkrete vurderinger av størrelse og art på feilen. Selv om revisor etter gjennomgang av årsregnskapet ikke finner at regnskapet har vesentlige feil og mangler, må man vurdere om feilen som er funnet er av en slik art at den får betydning for næringsoppgaven. På grunn av den lavere vesentlighetsgrensen som skal settes på skattemessige poster kan revisor komme i en situasjon hvor man kan konkludere med at årsregnskapet er uten vesentlige feil, men likevel velge å holde igjen signaturen på næringsoppgaven på grunn av en skattemessig feil (Skattedirektoratets melding nr. 7/2016).

Det avgjørende for denne vurderingen er hvilken konklusjon skattemyndighetene ville tatt om de kjente til de nye opplysningene.

2.3 - Skjønn

Glover (2011) definerer skjønn som veien til et mål hvor det er flere mulige løsninger:

“Judgment is the process of reaching a decision or drawing a conclusion where there are a number of possible alternative solutions” (Glover et al., 2011, s. 4).

Mens i standardverket er det begrepet “Profesjonelt skjønn” som er benyttet. Det skal utøves gjennom revisjonsarbeidet (ISA 200.16). I ISA 200.13 blir det definert slik: *«Profesjonelt skjønn – Anvendelse av relevant opplæring, kunnskap og erfaring innenfor rammen av standarder for revisjon, regnskap og etikk når det fattes informerte beslutninger om hvilke handlingsplaner som er hensiktsmessige etter omstendighetene ved revisjonsoppdraget»*.

I dette ligger det en forventning om at revisor ved hjelp av sin bakgrunn gjør en profesjonell vurdering av de faktiske forhold gjennom skjønnsutøvelsen.

Skjønnsutøvelse er sentralt for vurdering av risiko, fastsettelse av vesentlighetsgrenser, vurdering av type og omfang av revisjonshandlinger som skal gjennomføres, og evaluering av bevis som er samlet inn. Bruk av skjønn skal basere seg utelukkende på de faktiske forhold og omstendigheter rundt oppdraget (ISA 200.A27).

Utover å innhente bevis fra oppdragsgiver kan revisor velge å skaffe seg opplysninger eller diskutere vanskelige problemstillinger med andre revisorer på teamet, eller med andre

kvalifiserte og relevante personer for å ta en riktig beslutning, etter reglene om konsultasjon i ISA 220.18 og bruk av eksperter i ISA 620.

Dokumentasjonskrav til revisors skjønnsutøvelse innebærer at beslutninger og vurderinger som er tatt ved bruk av profesjonelt skjønn må dokumenteres på en så tilstrekkelig måte slik at en annen erfaren revisor uten forhåndskunnskap om revisjonen skal kunne ettergå vurderingene som er gjort, og forstå hvordan en har kommet frem til konklusjonen. Har man ikke bevis for de vurderinger man har gjort eller slutninger man har trukket, kan man heller ikke gjemme seg bak skjønnsbegrepet (ISA 200.A29).

3 – Teori

I kapittel 3 presenterer vi relevant teori som senere vil benyttes til å belyse problemstillingen gjennom analysen i kapittel 6. Først skal vi presentere relevant teori knyttet til vesentlighetsbegrepet i kapittel 3.1, deretter teori relatert til skjønnsbruk i revisjon i kapittel 3.2, og til slutt presenterer vi oppsettet for presentasjon av funnene våre.

3.1 – Vesentlighet

Formålet med revisjon er å skape tillit hos regnskapsbrukerne om at regnskapet totalt sett er utarbeidet etter gjeldende lover og regler og uten vesentlig feilinformasjon ((Revisorloven, 2020, § 9-1).

Gulden definerer vesentlighet på følgende måte: «*Feilinformasjon er vesentlig hvis, og bare hvis, kunnskap om feilinformasjon ville medføre at en rimelig bruker av årsregnskapet endrer sine økonomiske disposisjoner.*» (Gulden, 2017, s. 101). I dette ligger det en forutsetning om at dersom informasjonen ikke hadde ført til en endring av brukernes økonomiske beslutninger er ikke feilinformasjonen vesentlig.

Hva vesentlighetsgrensen settes til varierer fra bedrift til bedrift på bakgrunn av revisors profesjonelle skjønn, og skal baseres på regnskapsbrukernes behov. Dette kan føre til at en lik feil i to forskjellige selskap kan bli håndtert på to ulike måter. Det som anses vesentlig hos den ene, kan være uvesentlig for den andre (Eilifsen & Messier Jr, 2014).

Et annet formål med vesentlighet er å ikke bruke unødvendige ressurser på feil som “ingen” bryr seg om. Som nevnt er formålet med revisjon at regnskapet skal være uten vesentlige feil, ikke nødvendigvis at det skal være feilfritt. Det er kun de feilene som påvirker brukernes beslutningstaking som er av interesse. Dermed settes ofte også en egen grense for uvesentlighet i praksis, det vil si en grense for feil som antas å være så ubetydelige at de ikke må følges opp eller korrigeres. Det blir fort upraktisk og lite kostnadseffektivt å følge opp hver minste feil (Eilifsen & Messier Jr, 2014).

Kost-nytte-vurderinger har en viktig rolle i skjønnsfastsettelsen av vesentlighetsgrensen. I revisjon har disse vurderingene nytte i form av en forbedret fortjeneste på oppdraget hvis revisor kan spare tid ved å redusere arbeidsomfanget, mot en kostnad i form av økt risiko for at vesentlige feil forblir uavdekket. Som Rekdal (2015) presiserer i sin artikkel: “*Revisor må*

finne balansepunktet mellom økte kostnader og redusert risiko". Dette har betydning for at revisor skal kunne tjene penger og være konkurransedyktig uten å lempe på lovkravene.

3.1.1 – Totalvesentlighet i praksis

Som nevnt i kap. 2.2.1 gis det ikke veiledning til hvilke referanseverdier som skal benyttes for totalvesentligheten. I revisjonsstandardene fremholdes det at det er revisors profesjonelle skjønn som den er avgjørende faktoren. Dog sier veiledningen i revisjonsstandardene at ofte benyttes proSENTSATSER på referanseverdier for å fastsette totalvesentligheten. Disse referanseverdiene baserer seg på selskapets nøkkelverdier.

I faglitteraturen er det gjort studier av hvordan referanseverdiene benyttes i praksis.

Eilifsen og Messier Jr (2014) presenterer en tabell med en oversikt over et spenn av alternative referanseverdier som brukes ved fastsettelse av vesentlighetsgrensen i praksis. Referanseverdiene støttes opp av Eilifsen og Messier Jr (2015) sin senere kartleggingsstudie av revisjonsbransjens praksis i USA.

Referanseverdi	Relevant proSENTSAT
Resultat før skatt	3 % - 10 %
Sum eiendeler	0,25 % - 2 %
Sum inntekt	0,5 % - 5 %
Netto eiendeler	3 % - 5 %
Sum egenkapital	1 % - 5 %

Tabell 1: Referanseverdier i praksis (Eilifsen & Messier Jr, 2014, s. 84)

Messier Jr et al. (2005) viste at vesentlighet normalt blir fastsatt ved bruk av referanseverdier. En senere studie av Eilifsen og Messier Jr (2015) dokumenterer at de 8 største revisjonsfirmaene i USA var samstemt i å ta utgangspunkt i bruk av kvantitative faktorer for beregning av vesentlighetsgrensen. Revisorene satte flere forskjellige nivåer basert på forskjellige referanseverdier, og underbygget den endelig fastsatte grensen ved å hensynta

kvalitative faktorer i skjønnsutøvelsen. Denne kvalitative skjønnsøvelsen gjøres ved at revisor legger seg i den øvre eller nedre delen av prosentintervallene med hensyn til selskapenes særegne forhold. Eksempler på slike faktorer kan, som nevnt i kapittel 2.2.1, blant annet være selskapets eiersammensetning eller evne til fortsatt drift.

Hvilken av de ulike referanseverdiene man derimot bør velge som utgangspunkt for vesentlighetsgrensen bør hensynta hva selskapet driver med. For eksempel et eiendomsselskap som eier noen bygg og driver med utleie har normalt høye verdier på eiendelspostene som reflekterer eiendomsverdien, mens årsresultatet ofte er forholdsvis mye lavere. Her kan man forvente at regnskapsbrukerne (eiere, långivere med pant i eiendommen, myndigheter) har størst interesse av at revisor har fokus på at eiendelene er riktig verdsatt, da det er feil på denne delen av virksomheten som vil slå hardest ut på fortsatt drift-forutsetningen. Her vil vesentlighetsgrensen som en funksjon av sum eiendeler normalt kunne anses som et rimelig utgangspunkt.

Derimot ved å benytte resultat før skatt som en referanseverdi på dette selskapet vil man kunne ende opp med en vesentlighetsgrense som er betydelig lavere enn hva eiendelene i selskapet skulle tilsi. Dette kan føre til uforholdsmessig mange og detaljerte kontroller, som vil være unødvendig gitt brukernes interesser, og revisor vil følgelig slite med å rettferdiggjøre sin tidsbruk ovenfor kunden, og kan risikere at en konkurrerende revisor tar på seg oppdraget til et lavere honorar (Gulden, 2015).

På den andre siden vil det kunne gi mindre mening å bruke sum eiendeler som grunnlag på en klesbutikk som ikke eier stort annet enn varelageret sitt. Der kan vesentlighetsgrensen som en funksjon av resultat før skatt, omsetning, eller lignende, være mer naturlig.

Hasan et al. (2020) påpekte at vesentlighetsgrensen ble mest nøyaktig når revisorene var i stand til å fokusere på de underliggende prinsippene fremfor å overholde regler og retningslinjer, slik at vesentlighetsgrensen blir fastsatt ved hjelp av en kombinasjon av kvalitative og kvantitative faktorer. De påpeker videre at kvantitative faktorer ofte benyttes av revisorer fordi det er lettere å rettferdiggjøre ovenfor kunden ved krav om retting av feilinformasjon. Dette underbygges av Montoya del Corte et al. (2010) sin studie hvor de kartla spanske revisorers syn på konsekvenser av økt bruk av kvalitative faktorer, i den (da) nye ISA 450 om vurdering av feilinformasjon. Der påpekte de at revisorene var bekymret for at forholdet til kunden kunne bli skadelidende dersom de må benytte kvalitative faktorer for å underbygge sitt skjønn.

3.1.2 – Arbeidsvesentlighet i praksis

Fastsettelsen av arbeidsvesentlighet er ikke en enkel mekanisk beregning og krever bruk av profesjonelt skjønn. Altså kommer fastsettelsen an på revisors forståelse av selskapet, dets virksomhet og informasjon fra tidligere revisjoner (Gulden, 2017). I praksis fastsettes arbeidsvesentligheten relativt likt mellom ulike selskap. I faglitteratur av (Eilifsen & Messier Jr, 2014) fremgår det at revisorer i praksis som oftest benytter en arbeidsvesentlighet mellom 50 til 75 % av totalvesentligheten, avhengig av vurdert risiko for feil. Dette intervallet ble bekreftet ved undersøkelse av de 8 største revisjonsselskapene i USA (Eilifsen & Messier Jr, 2015).

3.1.3 - Skattevesentlighet i praksis

Som vi har nevnt i kapittel 2.2.3 og 2.2.4 skal skattevesentlighetsgrensen være vesentlig lavere enn vesentlighetsgrensen for ordinær revisjon.

Som Ludvigsen og Kulset (2020) presiserte i sin studie gjelder SA 3801 i hovedsak side 1 og 4 av næringsoppgaven, mens side 2 og 3 omhandles av revisors ordinære vesentlighetsgrense etter reglene i ISAene. De påpeker videre at det eksisterer et forventningsgap mellom Skatteetatens forventninger av revisors arbeid, og hva revisor faktisk skal gjøre. Feil på side 2 og 3 av næringsoppgaven er i praksis like sentrale for myndighetenes skatteinntekt (proveny) som feil på side 1 og 4. Manglende salgsinntekt på side 2 vil ha samme skattemessige effekt (22%) som en feilvurdering av fradragsrett på side 4, til tross for at SA 3801 kun har fokus på sistnevnte. Vesentlighetsgrensen som brukes på side 2 og 3 blir dermed langt høyere enn hva skattemyndighetene forventer. Dette synes å være dårlig kommunisert mellom Skatteetaten og revisorbransjen, og dermed er det oppstått et forventningsgap mellom aktørene.

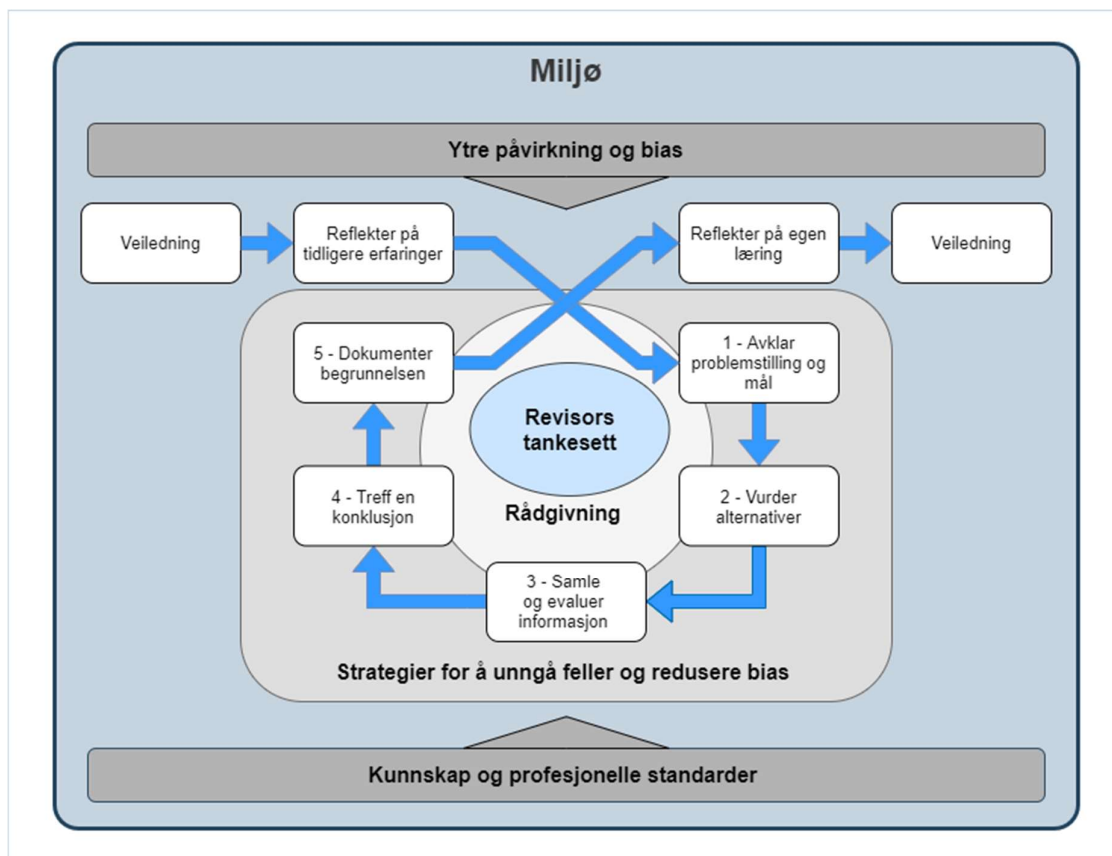
3.2 – Skjønn

Som vi har innledet i kapittel 2.2.3 gis det ingen konkret veiledning i standardverket om hvordan skattevesentlighetsgrensen skal fastsettes. I stedet åpnes det for bruk av revisors profesjonelle skjønn.

KPMG har, i samarbeid med professorene Glover og Prawitt ved Brigham universitet, designet et rammeverk for å forbedre sine ansattes profesjonelle skjønn og skepsis (Glover et

al., 2011). Denne veiledningen ligger fritt tilgjengelig for lærere og studenter ved høyere utdanning (Eilifsen & Messier Jr, 2014).

Den følgende modellen er basert på Glover og Prawitts rammeverk for god skjønnsutøvelse (Eilifsen & Messier Jr, 2014, s. 50) :

Figur 1: Modell for påvirkninger på beslutningsprosessen

Modellen viser revisors ordinære beslutningsprosess og hvilke interne og eksterne faktorer som påvirker den.

Revisors tankesett ligger til grunn for skjønnsutøvelsen, og er avhengig av en grunnleggende profesjonell skeptisk holdning. Dette innebærer at revisor er oppmerksom på forhold som indikerer mulig feilinformasjon og er kritisk til info som innhentes som revisjonsbevis.

Rådføring med andre fagfolk styrker revisors tankesett som en faktor som forbedrer skjønnet.

Å reflektere rundt egne og andres erfaringer i tilsvarende problemstillinger før og etter prosessen styrker også skjønnsutøvelsen.

Ellers innehar de forskjellige stegene i beslutningsprosessen trusler mot god skjønnsutøvelse. Truslene må revisor hensynta ved å sette strategier for å unngå feller og redusere bias. Eilifsen og Messier Jr (2014) presenterer fire tendenser som bidrar til å redusere kvaliteten på revisors skjønnsutøvelse basert på KPMGs rammeverk (Glover et al., 2011). Disse er tilgjengelighet-, bekreftelse-, “overconfidence”- og forankringstendensene. Disse kommenterer vi spesifikt sammen med skjønnsvariablene i kapittel 3.2.1. For å unngå slike trusler mot skjønnsutøvelsen er det viktig å være klar over at de eksisterer, og i hvilke situasjoner de kan forekomme. Dette gjør at man blir i stand til å gjøre mottiltak, som å innhente mer informasjon eller rådføre seg med andre. Så fort man er klar over at man er i en situasjon hvor man er utsatt for forstyrrelser er ofte veien ut lettere, og normalt sett vil logikk og sunn fornuft være nok (Eilifsen & Messier Jr, 2014).

Til slutt har vi det overordnede miljøet rundt revisor, som bidrar med veiledning, kunnskap og profesjonelle standarder i positiv retning, og ytre påvirkning og bias i negativ retning.

3.2.1 - Skjønnsvariabler

Bonner (2008) observerer flere ulike faktorer som påvirker skjønn i revisjon. Variablene deles inn i tre ulike kategorier: Personlige-, oppgave- og miljørelaterte variabler. Disse kategoriene velger vi å fortsette å bruke, og kobler det sammen med øvrig skjønnsteori.

3.2.1.1 – Personlige variabler

Personlige variabler er personlige trekk og egenskaper som beslutningstakeren tar med seg inn i beslutningsprosessen. Disse variablene kan blant annet oppdeles i kunnskap, personlig involvering, evner, motivasjon, risikovillighet, kjønns- og kulturmessige forskjeller, og selvtillit (Bonner, 2008).

Kunnskap handler om typen og mengden av informasjon man besitter, og hvordan informasjonen er strukturert og lagret i hjernen. Revisorer har et sterkt behov for inngående og variert kunnskap som grunnlag for å kunne utøve best mulig skjønn. Kilder til kunnskapsinnhold kan være ordinær opplæring, veiledning og personlige erfaringer. Erfaringer kan opparbeides via observasjoner revisor har gjort gjennom årets revisjon,

erfaring fra foregående års revisjon, eller fra tilsvarende selskapers revisjon. En forståelse av beste praksis og kunnskap om hva som fungerer, eller ikke, er sentralt (Bonner, 2008).

Mangel på kunnskap, derimot, er en grunnleggende trussel mot god skjønnsutøvelse, og ofte en utløsende årsak for tankefeil. Kunnskapstrusselen handler i utgangspunktet om manglende og dårlig bruk av kunnskap. Jo mindre kunnskap man har om fenomenet en skal utøve skjønn på, jo dårligere skjønnsutøvelse kan man forvente. God skjønnsutøvelse setter altså krav til revisors evner til å tolke kunnskap, og gagnes av opparbeidet kunnskap gjennom tidligere erfaring. Bonner har observert studier hvor mangel på kunnskap er identifisert som en fremtredende årsak til rettssaker mot revisor (blant andre Berton og Adler (1992)), noe som underbygger et behov for god opplæring og å ansette/beholde revisorer med lang erfaring.

Hasan et al. (2020) påpeker at mer erfarne revisorer generelt gjør bedre skjønnsvurderinger, og at de revisorene som er i stand til å argumentere sitt profesjonelle skjønn basert på revisjonens underliggende prinsipper fremfor rigid bruk av regler og interne retningslinjer treffer bedre ved fastsettelse av vesentlighetsgrensen. Altså argumenterer de med at økt erfaring bidrar til bedre treffsikkerhet på vesentlighetsgrensen, og at en rent matematisk beregning av grensen ikke treffer like godt som kompetent bruk av skjønn. Dette skyldes at økt erfaring gjør revisor bedre i stand til å identifisere eventuelle risikomomenter som må hensyntas under revisjonen.

Økt treffsikkerhet på vesentlighetsgrensen som følge av god skjønnsutøvelse bidrar dermed til å øke effektiviteten og kvaliteten på oppdraget.

Personlig involvering er en erfaringsbasert faktor som Bonner (2008) først og fremst trekker frem som en trussel mot skjønnsutøvelsen. Eilifsen og Messier Jr (2014) trekker også frem Personlig involvering som en trussel, men da under navnet "Tilgjengelighetstendensen". Der trekkes det frem som en type tankefeil som handler om at revisorer tenderer til å benytte informasjon som ligger lettest "tilgjengelig" i hodet i skjønnsvurderingene sine. Dette er spesielt relevant der revisor gjentar en skjønnsutøvelse som også ble utført under forrige års revisjon. Dersom revisor har gjort den samme skjønnsvurderingen tidligere er det sannsynlig at konklusjonen blir lik.

Revisoryrket er et av de mest utsatte for personlig involvering, da de samme revisorene utfører de samme vurderingene år etter år. Dermed vil en ofte ha en forutinntatt mening om hva som er riktig, og i større grad følge fjorårets prosedyre. Fjorårets skjønnsmessige vurdering blir dermed den ledende hypotesen for hvordan skjønnen praktiseres i nåværende

periode. Dette er negativt for skjønnsutøvelsen i de tilfellene hvor forrige vurdering var av lav kvalitet og revisor ukritisk baserer sitt skjønn på den, eller at problemstillingene er så ulike at det ikke passer å bruke samme metode. Dog kan personlig involvering også være positivt for skjønnsutøvelsen dersom fjorårets arbeid var godt utført.

Derfor er det avgjørende for kvaliteten, også for kommende års arbeid, at man mottar gode tilbakemeldinger og gjør egne vurderinger av arbeidet sitt (Bonner, 2008).

Evner antas i denne sammenhengen å være faste og utvikles ikke videre i voksen alder og de varierer fra person til person. For eksempel har vi en logisk evne til å se mønster og sammenhenger i tall eller annen finansiell informasjon, og en verbal evne til å tolke og forstå tekst. Slike evner er særdeles viktig i problemstillinger der reglene er lite konkrete og kompleksiteten høy. Dette er en faktor man har sett at revisjonsselskapene verdsetter når de ansetter og forfremmer revisorer (Bonner, 2008).

Motivasjon bidrar også med på å påvirke skjønnsutøvelsen. Denne faktoren påvirkes av mange ulike aspekter, både interne og eksterne. Intern motivasjon handler om en person sine interne behov, driv og motiv. Intern motivasjon kan drives fram av eksterne faktorer, for eksempel økonomiske insentiver, krav om ansvarliggjøring, og mål (Bonner, 2008).

Hver revisor har ulike motivasjonsfaktorer som påvirker dem, for noen er det penger, mens for andre kan det være et behov for å fremstå kompetent og ha et godt rykte. Generelt sett har man sett at det er de eksterne faktorene som er av størst påvirkning for revisorer. Økt lønn og risiko for å bli ansvarliggjort for feil er sterke virkemidler. Men også omdømme er funnet at er en viktig faktor for mange revisorer når de skal bygge tillit eller skaffe nye kunder (Bonner, 2008).

Risikovillighet er en annen faktor som har betydning for skjønnsutøvelsen. Denne kan deles opp i den "medfødte" risikovilligheten til revisor, og risikovillighet etter påvirkning av eksterne faktorer, for eksempel stramme tidsfrister eller økonomiske insentiver. Revisors villighet til å ta risiko kan deles inn i tre kategorier; Man kan være risikoavers, risikonøytral eller risikosøkende (Hogarth, 1987). Dette varierer naturligvis fra revisor til revisor (Bonner, 2008).

Kjønns- og kulturmessige forskjeller handler om at skjønn utøves forskjellig basert på revisors bakgrunn (Bonner, 2008). Blant annet er det funnet at kvinner er mindre risikovillige enn menn (Byrnes et al., 1999).

Selvtillit, og da spesielt “Overconfidence” (overdreven selvtillit) identifiseres som en trussel mot skjønnsutøvelse. Plous (1993) påsto at ingen problemer i skjønnsutøvelse og beslutningstaking er mer utbredt og potensielt katastrofale enn overdreven selvtillit.

For høy selvtillit ligger i underbevisstheten vår og gjør at vi lett kan overse motsigende bevis fordi vi har for stor tro på oss selv og egne vurderinger. Dette kan bli et problem om man er for rask til å konkludere basert på egne erfaringer (Eilifsen & Messier Jr, 2014).

3.2.1.2 – Oppgaverelaterte variabler

“Task variables” er variabler som påvirker skjønnsutøvelsen og er relatert til den konkrete oppgaven. Disse varierer med ulike oppgaver og også underveis i de bestemte oppgavene. Det at variablene kan endres underveis er det som er mest krevende for skjønnsmessigheten. Fordi revisorer kan tolke informasjon ulikt etter hvert som den blir presentert og på den måten komme frem til ulikt skjønn (Bonner, 2008). Noen av de oppgaverelaterte variablene som presenteres er; kompleksitet, informasjonsrelevans, oppgavens “framing”, og effekten av informasjonsinnhenting.

Kompleksitet er en faktor som varierer fra oppgave til oppgave og innad i oppgavene, og vil ofte være synonymt med oppgavens vanskelighetsgrad og krav til struktur (Bonner, 2008). Altså hvor mye kunnskap og evner oppgavene krever, og hvor mye arbeid som må legges inn i dem. Kompleksiteten avhenger ofte av krav i lover og standarder, og bestemmes i stor grad av lovsetterne. Disse har muligheten til å gjøre en oppgave mer eller mindre kompleks for å oppnå sine politiske mål. For eksempel kan myndighetene bestemme seg for å stramme inn reglene i skatteloven for å oppnå en ønsket politisk effekt, men som har en indirekte konsekvens ved å øke kompleksiteten til skattefastsettelsen.

Økt kompleksitet har Bonner (2008) sett at som regel bidrar negativt til skjønnsutøvelsen etter et visst metningspunkt. Dette kan blant annet skyldes at for komplekse regler er utenfor revisors evner og misforstås.

Informasjonens relevans er også med på å påvirke skjønnsutøvelsen. Dette gjennom hvor relevant informasjonen man vektlegger ved skjønnsutøvelsen er for den beslutningen som skal tas. Ved skjønnsutøvelsen må man passe på å ta i bruk all tilgjengelig relevant informasjon, og samtidig greie å skille ut irrelevant informasjon (Bonner, 2008). Bonner (2008) har delt denne forskningen opp i tre: “Anchors”, “Dilution effect” og “Redundancy”.

“Anchors”, eller “Forankring”, er et kjent psykologisk problem om tankefeil i skjønnsutøvelse. Tversky et al. (1974) synliggjorde dette i sin studie av forankringseffekten. Respondentene i deres studie ble bedt om å gjøre et anslag av om prosentandelen av afrikanske land i FN er lavere eller høyere enn et tilfeldig generert tall (ankeret). Der påpeker de at respondentene tenderte til å gi et høyere svar dersom de fikk et høyt anker enn om de fikk et lavt, selv om det ikke var noen logisk sammenheng mellom ankeret og det faktiske svaret. Altså var ankeret irrelevant for problemstillingen.

Forankring kan gjøres med informasjon som både er relevant og irrelevant til problemstillingen. I revisjon trekker Bonner spesielt frem faren for å forankre skjønnsutøvelsen sin i urevidert informasjon fra klienten. For eksempel om man fastsetter vesentlighetsgrensen basert på ureviderte tall. Da kan man risikere at vesentlighetsgrensen blir altfor høy dersom tallene er manipulert i et forsøk på å villedre revisor (Bonner, 2008) Eilifsen og Messier Jr (2014) påpeker også trusselen ved Forankring. Om revisor forankrer skjønnsutøvelsen i en allerede kjent tallverdi og justerer denne verdien opp eller ned basert på ny informasjon, så er det en fare for at verdijusteringene blir utilstrekkelig store, eller at ankeret man tar utgangspunkt i er dårlig. Dette kan føre til en dårlig konklusjon på skjønnsutøvelsen, og da hadde det vært bedre om revisor ikke hadde hatt denne informasjonen til å begynne med. For eksempel om revisor forankrer sin skjønnsutøvelse basert på fjorårets estimat der dette var urevidert eller unøyaktig.

“Dilution effect” handler om effekten man får på skjønnsutøvelsen dersom man legger til irrelevant informasjon (“utvanner” beslutningsgrunnlaget), enn om det kun var relevant info. Det er funnet forskjeller på skjønnsutøvelsen mellom revisorer som kun har mottatt relevant informasjon og revisorer som også har mottatt irrelevant informasjon. Dette er en trussel der beslutningen blir unøyaktig, eller revisor blir overtalt av klienten basert på irrelevant informasjon (Bonner, 2008).

Mens “Redundancy” handler om at revisor mottar samme info flere ganger. Dette kan være positivt for skjønnsutøvelsen dersom man har to uavhengige målinger som bekrefter det samme. Men stort sett trekkes det fram som en trussel, da man har sett at revisor kan bli

påvirket av å se det samme estimatet flere ganger. Om ledelsen repeterer estimatet flere ganger i den finansielle informasjonen vil det dermed være større sannsynlighet for at revisor aksepterer estimatet (Bonner, 2008).

“Framing” er en trussel mot skjønnsutøvelsen som handler om betydningen av hvordan oppgaven er definert. Hvis man ber en revisor finne sannsynligheten for at et selskap fortsatt vil eksistere om ett år kan det hende du får et annet svar enn hvis du ber samme revisor finne sannsynligheten for at det samme selskapet går konkurs i løpet av et år. Dette er to forskjellige måter å stille det samme spørsmålet på som likevel kan gi helt ulike svar, og kan påvirke hvordan revisor konkluderer på selskapets evne til fortsatt drift (Bonner, 2008).

En effekt av informasjonsinnhentning som har betydning for skjønnsutøvelsen kan være hvilken rekkefølge informasjonen hentes inn. Man har funnet at det er en tendens til å legge mer vekt på den informasjonen man får først. Dette kan føre til uenigheter mellom revisorer som har sett informasjonen i ulik rekkefølge (Bonner, 2008).

Eilifsen og Messier Jr (2014) presenterer denne faktoren som “Bekreftelsestendensen”. Den handler om at revisor som skal benytte skjønn søker bekreftende informasjon og vektlegger det man tror på forhånd. Beslutningstakere blir ofte fornøyd når de finner informasjon som støtter deres teori. Har man da feil inntrykk fra start, eller den første bekreftelsen man finner er feil kan også den endelige avgjørelsen bli feil.

3.2.1.3 – Miljømessige variabler

Den siste av de tre ulike kategoriene som påvirker skjønnsutøvelse er miljømessige variabler. Disse er ikke knyttet til enkelte mennesker eller oppgaver, men til det generelle miljøet rundt revisor og oppgavene. Dette kan for eksempel være insentiver, ansvarliggjøring, tildeling av mål, tilbakemeldinger, samarbeid (grupper og team), tidspress, og lover og standarder (Bonner, 2008).

Insentiver kan påvirke revisorer og deres bruk av skjønn. Det typiske er økonomiske insentiver i form av penger. Insentiver deles opp i direkte og indirekte. Direkte vil for eksempel være at man øker fortjenesten hvis man er effektiv, mens et indirekte insentiv kan være knyttet til fremtidig inntekt ved å tilfredsstille kunden slik at den ønsker å fortsette å

benytte tjenestene til revisor (Bonner, 2008).

Ansvarliggjøring er en faktor som naturlig vil ha betydning for folk. Å ansvarliggjøre revisor vil kunne ha effekt ved at en kan risikere å bli straffet for dårlig arbeid. Det kan være økonomisk straff i form av erstatningsansvar, en mer uformell straff i form av en ubehagelig samtale med sjefen, eller fengselsstraff i ytterste konsekvens (Bonner, 2008). Som DeZoort et al. (2006) påpeker i sin studie førte en høy grad av ansvarliggjøring til mer konservative vurderinger og mindre varians mellom revisorene. Samtidig førte det til høyere tidsbruk i revisjonsarbeidet. Jo høyere krav til revisor, jo mer tid trengs for å gjøre en forsvarlig vurdering.

Tildeling av mål til revisor kan påvirke skjønnsutøvelsen. Målene kan deles i to; Mål man får tildelt fra ledelsen i selskapet (for eksempel en budsjettert tidsfrist på arbeidet) eller personlige mål (for eksempel at den enkelte ansatte har mål om å være mer effektiv enn kollegene sine). Påvirkning på skjønnsutøvelsen vises å være at spesifikke og vanskelige mål synes å føre til bedre skjønnsutøvelse enn vage og enkle mål. Men, god bruk av tilbakemeldinger og strenge krav til oppgavens kompleksitet bidrar til å begrense hvor stor effekt mål har på skjønnet (Bonner, 2008).

Tilbakemeldinger er normalt tenkt å ha en positiv effekt på skjønn. Gode tilbakemeldinger kan være til hjelp for å lære mer, i form av at tilbakemeldinger på dårlig arbeid kan motivere til å gjøre bedre arbeid senere, og positive tilbakemeldinger på bra arbeid kan motivere til å sette mål om å gjøre det enda bedre neste gang. Negative effekter, derimot, kan skje der den ansatte ikke har de nødvendige evnene eller motivasjonen til å utføre oppgaven og følgelig nyttiggjøre seg tilbakemeldingen. Ellers har frekvensen og innholdet av tilbakemeldinger påvirkning på hvor godt de nyttiggjøres (Bonner, 2008).

Effekt av grupper og team er normalt tenkt å ha positiv effekt på skjønn, da “gruppeskjønn” som oftest er bedre enn individuelt skjønn. Kerr og Tindale (2004) finner likevel at dette ikke alltid stemmer. Gruppeskjønn er bedre enn snittet, men ikke bedre enn de beste individene. Resultatet av gruppens skjønn er det som i praksis produserer en revisjonsberetning i større revisjonsoppdrag. Summen av alle i revisjonsteamets bruk av skjønn resulterer i en

overordnet konklusjon om regnskapet (Bonner, 2008).

Tidspress er typisk delt inn i deadlines og tidsbudsjetter. Effekten av tidspress er antatt å ha positiv effekt til å begynne med, før det treffer et metningspunkt hvor mer tidspress reduserer kvaliteten på skjønnsutøvelsen. Det er generelt blandede resultater på studier av tidspress. Noen viser positiv effekt på skjønn ved tidspress, mens andre viser klart negative effekter. I teorien er det tenkt at tidspress påvirker skjønnskvalitet i en motsatt-U-relasjon (Bonner, 2008). Til å begynne med har det positiv effekt på effektiviteten til revisorene å være under tidspress før det begynner å slå ut negativt. For eksempel viste Boockholdt (2000) at høyt tidspress kan føre til at man ikke samler inn tilstrekkelig med bevis. Og i Eilifsen og Messier Jr (2014) påpekes det at dersom man ikke kan ta seg tid til å gjøre en grundig undersøkelse til å begynne med, kan det føre til at revisor "løser" feil problem, eller finner en ikke optimal løsning.

Innenfor revisjon er lover og standarder en grunnleggende del og relatert til ansvarliggjøring og insentiver (bøter og fengselsstraff), og kompleksitet (hvor komplekse lovene er). Slike regler definerer hva som er riktig fremgangsmåte. Ved brudd på lover og standarder kan revisor bli holdt ansvarlig, og konsekvensene er potensielt særdeles alvorlige, ref. Enron-skandalen som resulterte i avviklingen av Arthur Andersen i 2002 (Bonner, 2008).

3.3 – Presentasjon av funn

Gjennom intervjuene vi har gjennomført har vi observert og gjennomgått 15 ulike faktorer sammen med revisorene. Noen med og noen uten påvirkning på skjønnsutøvelsen. Faktorenes relevans for skjønnsutøvelsen presenteres som funn i kapittel 5 og analyseres mot skjønnsteorien i kapittel 6.

Basert på vår tolkning av skjønnsteorien som vi har presentert i dette kapittelet har vi valgt å dele faktorene inn i tre ulike kategorier: objektive faktorer, erfaringsbaserte faktorer og risikobaserte faktorer.

Objektive faktorer	Retningslinjer
	Referanseverdier
Erfaringsbaserte faktorer	Bransje
	Kjennskap til kunden
	Internkontroll
	Kjennskap til regnskapsfører
	Kundens størrelse
	Eierforhold
	Tidligere års revisjon
	Analyse mot fjorår
Risikobaserte faktorer	Risikovurdering
	Fradrags- eller ikke fradragsberettiget konto
	Kontoens innhold
	Statens fordel eller ugunst
	Permanent eller midlertidig forskjell

Tabell 2: Oversikt over faktorer

Objektive faktorer er de faktorene som vil ha en fast effekt på revisors skjønnsutøvelse basert på forhåndsdefinerte lover, regler eller normer. Vi vet allerede at lovverket ikke setter spesielle krav til skattevesentlighetsgrensen, men vi ønsker å finne ut om selskapene eller revisorene har satt egne krav eller normer til hvordan skjønnen skal utøves.

Erfaringsbaserte faktorer er de faktorene som avhenger av revisors kunnskapsgrunnlag. Bonner (2008) skjønnsteori definerer Kunnskap som en fremtredende faktor for god skjønnsutøvelse. Disse faktorene er de som vi har vurdert som mest avhengig av revisors kunnskap og erfaring. For disse faktorene ønsker vi å vite om revisor setter seg forventninger basert på erfaring, tidligere involvering, eller øvrig kjennskap til selskapet.

Risikobaserte faktorer er de faktorene som avhenger mest av revisors risikovillighet. Hvilke konsekvenser er revisor villig til å risikere? For eksempel hvis selskapet urettmessig betaler for lite skatt er det risiko for, blant annet, sanksjoner fra myndighetene. Hvis det i stedet betales for mye skatt klager ikke myndighetene, men da er det risiko for at kunden blir misfornøyd.

For disse faktorene synes det å ligge en underliggende kostnad-nytte-vurdering i grunn for

hvilke konsekvenser revisor kan risikere, opp mot hvor mye arbeid man er villig til å legge inn i kontrollarbeidet.

4 – Metode

I dette kapittelet vil vi redegjøre for våre valg knyttet til den metodiske delen av oppgaven. Vi presenterer de valgene vi har gjort og begrunner hvorfor vi har tatt dem. De ulike metodiske valgene har blitt tatt for å besvare problemstillingen: *Hvilke faktorer påvirker revisors profesjonelle skjønn ved fastsettelsen av den særskilte vesentlighetsgrensen for kontroll av skatter og avgifter?*

4.1 – Teoretisk tilnærming og valg av undersøkelsesdesign

4.1.1 – Tilnærming til teori

I denne oppgaven har vi basert oss på en induktiv tilnærming til datainnsamlingen. Det fantes lite til ingen tidligere forskning om vesentlighet på skattemessige poster fra før. Derfor passet den induktive tilnærmingen best vår problemstilling. Med en induktiv tilnærming går man fra empiri (funn) til teori.

Alternativt kunne vi valgt en deduktiv tilnærming som vil si at man går fra teori til empiri. (Jacobsen, 2015) Dog vil ikke det vært en naturlig fremgangsmåte for denne oppgaven.

En induktiv tilnærming tilsier at man har lite forkunnskaper, og ønsker å knytte funnene opp mot teori. I praksis har vi noe erfaring fra bransjen og noen kunnskaper om temaet fra masterstudiet som vi har benyttet til å utarbeide intervju spørsmålene. Intervjuet ble satt opp ved bruk av en semi-strukturert intervjuguide. Det vil si at vi ønsket en struktur for å styre spørsmålene inn på det temaet vi forsker på, men samtidig ha mulighet til å avvike fra intervjuguiden for å stille oppfølgingsspørsmål slik at vi best kan forstå nyansene ved praksis.

4.1.2 – Valg av forskningsdesign

Ut ifra den forkunnskapen vi innehar om fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen var det et eksplorativt (utforskende) design som vi mente passet best for studien. Med et eksplorativt design ønsker man å forstå og tolke fenomenet eller sammenhengen fordi man som regel har lite kunnskap om det på forhånd (Gripsrud et al., 2010). Dette passet godt med vårt utgangspunkt da vi hadde en forståelse om fastsettelsen av revisors ordinære vesentlighetsgrense, men lite konkret kjennskap om fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen.

Valget av design påvirkes av hvor mye man vet om den aktuelle problemstillingen fra før. Det er tre hovedkategorier innenfor design; eksplorativt, deskriptivt og kausalt. Hvorav eksplorativt er et utforskende design som krever lite forkunnskaper, deskriptivt er et beskrivende design som er ute etter å forklare et fenomen som forskerne minst må ha en grunnleggende kunnskap om, mens kausalt design er ute etter å finne årsak-virkning gjennom bruk av eksperimenter (Gripsrud et al., 2010).

Vi startet studien med et litteratursøk rettet mot feltet skattevesentlighet og den tilhørende standarden SA 3801. Resultatet var at det fantes lite til ingen relevant tidligere forskning på temaet. Derimot var det gjort flere studier på hvordan skjønn benyttes for den ordinære vesentlighetsgrensen. Dette ga oss inspirasjon til hvordan vi kunne gå fram for å utforme vår oppgave.

Vi har benyttet oss av individuelle dybdeintervjuer for datainnsamlingen til denne oppgaven. Dette er normalt med et eksplorativt design (Gripsrud et al., 2010). Ved bruk av dybdeintervjuer får vi revisorene få mulighet til å legge vekt på de faktorene som er viktigst for dem. Dette kommer vi nærmere inn på i kapittel 4.3.

4.2 – Valg av metode

I denne oppgaven fant vi at det var mest hensiktsmessig å benytte kvalitativ metode. Vi ønsket å gjennomføre personlige dybdeintervjuer for å se på hvilke profesjonelle vurderinger hver revisor gjør under fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen. I og med at vi ønsket å få klarhet i hvilke faktorer revisorene vektlegger, og nyansene rundt disse vurderingene, ville det ikke vært hensiktsmessig å benytte en kvantitativ metode. En kvalitativ metode gir deg data i form av ord, mens en kvantitativ metode gir deg data i form av tall (Jacobsen, 2015).

Det er naturlig å tenke at flere av revisorene benytter de samme faktorene i sine vurderinger, da reglene var antatt å være tett knyttet opp mot allerede eksisterende teori om fastsettelse av den ordinære vesentlighetsgrensen. Dette kan tale for å bruke kvantitativ metode hvor vi setter opp en liste med ulike faktorer som revisorene kan vurdere. Men her ville vi hatt et problem med forhåndskunnskap og grad av strukturering før intervjuene igangsettes (Jacobsen, 2015). Ettersom vi følger en induktiv tilnærming til teorien har vi ikke grunnlag for å si hvilke faktorer som bør være med, eller ikke, og risikerer å gå glipp av viktige forhold. Basert på dette falt vi ned på at kvalitativ metode ville være mest hensiktsmessig for oppgaven.

Problemstillingen ble gradvis spisset inn etter hvert som vi tilegnet oss mer kunnskap og så hvilke data vi fikk inn fra første intervju. Det at vi valgte kvalitativ metode gjorde det mulig å tilpasse problemstillingen underveis (Ryen, 2012).

Det er ikke bare fordeler knyttet til den kvalitative metoden vi benyttet. En kvalitativ metode er tidkrevende. Intervjuene, transkriberingen og analysen av funn er alle prosesser som krever mye tid. Tidsklemma resulterer i at det er begrenset hvor mange intervjuer en kan rekke. Dette fører til at funnene vanskelig kan generaliseres opp mot populasjonen. Den store datamengden er ustrukturert, noe som gjør analysen vanskelig da man fort kan miste oversikten. Intervjuer og intervjupersonen kan komme til å påvirke hverandre. For eksempel er det en fare for at oss som intervjuere kommer for nært inn på revisorene vi intervjuer og mislykkes i å være objektive og tilstrekkelig kritisk under analysen. Også er det en risiko for at revisorene tilpasser svarene sine ut fra at de ønsker å fremstille seg selv i et positivt lys overfor oss (Jacobsen, 2015).

Uavhengig av ulempene ønsket vi fleksibiliteten en kvalitativ metode gir. Både rettet mot at revisorene fikk fokusere på det de mente var viktig, og for at vi skulle kunne tilpasse problemstillingen etter hvert som vi opparbeidet oss mer kunnskap om temaet.

4.3 – Innsamling av data

Valg av innsamlingsmetode vil påvirke studiens validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet). En av de mest brukte datainnsamlingsmetodene innenfor kvalitativ metode er det åpne individuelle intervjuet. Et slikt intervju kjennetegnes ved at intervjupersonen og intervjuer har en samtale med spørsmål og svar, ansikt til ansikt. Dette kan skje ved fysisk møte, over telefon eller videoløsning på nett. Et intervju passer som datainnsamlingsmetode i de tilfeller hvor det er få intervjuobjekter og hvor det respondenten mener og sier har stor betydning. Strukturen på slike intervju kan også variere fra det helt åpne til et mer lukket. Normalen er å ha noe struktur på samtalen slik at man får svar på det man ønsker. Ønsket om struktur kommer av at dataene som kommer ut av intervjuet ikke skal bli for komplekst. Strukturering av intervjuet betyr ikke nødvendigvis at det blir mer lukket. I stedet legger man opp til å fokusere på enkelte aspekt av intervjuet. Strukturering kan variere fra det man kategoriserer som helt lukket, hvor man stiller faste spørsmål med faste svaralternativ i fast rekkefølge, til helt åpent, hvor det føres en samtale uten intervjuguide og uten rekkefølge på spørsmålene (Jacobsen, 2015).

Gjennom litteratursøket tidlig i prosessen fant vi ingen eksisterende data som var relevante for en tilsvarende oppgave som vår. Derfor måtte vi gå til anskaffelse av all data om revisors vurderinger på egen hånd. Dette vil si at funnene i oppgaven er primærdata og hentet inn med den hensikt å svare på problemstillingen vår.

I denne studien besluttet vi å bruke dybdeintervjuer som metode for innsamling av data. Det er fordi vi ønsket å gå i dybden for å finne ut hvordan den enkelte revisor gjør sin skjønnsmessige vurdering av skattevesentlighetsgrensen. Derfor mente vi at et intervju hvor vi stilte en blanding av åpne og lukkede spørsmål om revisors egne vurderinger var den beste metoden. Dette lot revisorene fokusere på de faktorene som var viktig for deres skjønnsutøvelse. Et intervju passer som datainnsamlingsmetode i de tilfeller hvor det er få intervjupersoner og hvor det respondenten mener og sier har stor betydning (Jacobsen, 2015).

Vi ønsket å snakke med 7-9 revisorer, da dette var det mest hensiktsmessige for et slikt prosjekt som en masteroppgave er. Intervjuene var semi-strukturerte, som vil si at vi utarbeidet en intervjuguide med faste temaer, men der spørsmålene er åpne for revisorenes egen tolkning og eventuelle oppfølgingsspørsmål fra oss. Rekkefølgene på spørsmålene var også fastsatt i forkant av intervjuguiden. Dette gjorde vi for å få en rød tråd gjennom intervjuet og fikk stilt de spørsmålene vi trengte svar på i forhold til oppgavens problemstilling.

4.3.1 – Gjennomføringen av intervju

Vi startet intervjuprosessen med et adskilt intervju av den ene revisoren et par uker før de resterende. Formålet med dette første intervjuet, utenom å innhente data til oppgaven, var å gjennomføre et testintervju. Dette var hensiktsmessig for å se hvordan spørsmålene fungerte i praksis. Samtidig var det nyttig for å teste oss selv i intervjusettingen. I testintervjuet fant vi flere spørsmål som måtte omformuleres, fordi de ikke fungerte med den hensikten de var tiltenkt. I tillegg fikk vi konkrete tilbakemeldinger om utformingen av det første utkastet av casen, slik at dette ble utarbeidet på nytt. Den omformulerte casen ble gjennomgått i et nytt møte med samme revisor en uke senere som en kvalitetskontroll.

Det at vi gjennomførte et testintervju mener vi bidrar til å styrke reliabiliteten til intervjuene vi har gjennomført. Uten et testintervju ville vi ha risikert å gå inn i datainnsamlingen med én intervjuguide og kommet ut med en annen gjennom gradvise endringer, som kan være en trussel som fleksibiliteten ved kvalitativ metode åpner for (Jacobsen, 2015).

Intervjuene ble gjennomført digitalt over Microsoft Teams, og vi hadde satt av 45 minutter per intervju, men brukte sjeldent over 30. Alle revisorene tillot oss å ta opptak av intervjuet slik at vi kunne lette arbeidet med transkribering. De personsensitive opplysningene ble ikke tatt opp, av hensyn til personvern. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 4.6.

Under selve intervjuet hadde vi en arbeidsdeling, hvor den av oss med mest revisjonserfaring førte intervjuet, mens den andre sørget for at teknikken fungerte og bidro med oppfølgingsspørsmål der svarene var uklare. Bakgrunnen for denne fordelingen var at vi mente den med erfaring hadde best forutsetninger til å føre en flytende samtale med en annen revisor og stille gode oppfølgingsspørsmål. Samtidig ønsket vi at revisorene kun trengte å fokusere på en person.

4.3.2 – Intervjuguide

Spørsmålene i intervjuguiden var utformet for å svare på problemstillingen til oppgaven. Se vedlegg 1.

Til å begynne med stilte vi spørsmål for å kartlegge revisorenes bakgrunn, for så å stille et åpent spørsmål om deres kjennskap til reglene i SA 3801 om kravene til skattevesentlighet. Hensikten med disse spørsmålene var å bygge en relasjon, kartlegge bakgrunnsinformasjon om revisorene, samt identifisere eventuelle forstyrrende elementer for oppgaven, for eksempel lite erfaring eller dårlig kjennskap til reglementet.

I neste del av intervjuet var vi interessert i å finne ut om revisorselskapene hadde egne retningslinjer rundt fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen, eller om revisorene selv pleide å fastsette en konkret skattevesentlighetsgrense. Og, i så fall, om skattevesentlighetsgrensen blir fastsatt metodisk, for eksempel matematisk basert på referanseverdier (i likhet med det som er ordinær praksis for den ordinære vesentlighetsgrensen (Eilifsen & Messier Jr, 2015)). Formålet med disse spørsmålene var å undersøke hvorvidt revisorene benyttet fastsatte normer eller regler for å vurdere skattevesentlighetsgrensen.

Videre dreide intervjuet seg inn på revisorenes subjektive skjønnsutøvelse. Her stilte vi åpne spørsmål hvor formålet var å la revisor prate fritt om de faktorene som var viktig for deres skjønnsvurdering av skattevesentlighetsgrensen. Følgelig ble det stilt oppfølgingsspørsmål med noen generelle eksempler for å konkretisere problemstillingen, og gi revisorene litt hjelp på veien med å identifisere hvilke faktorer de ubevisst hensyntok. Her ble effekten av risikovurderingen, eierforhold, og kjennskap til kunde og regnskapsfører spesifikt tatt opp.

Dette var eksempler på faktorer som vi mente var hensiktsmessige å nevne for å lede revisorene inn i riktig tankegang slik at de er i bedre stand til å utdype sin egen skjønnsutøvelse, og komme med egne eksempler. Disse faktorene har vi altså ledet flere av dem inn på. Men ettersom revisorene enten bekreftet eller avkreftet at faktorene var relevante for deres profesjonelle skjønn mener vi at de like fullt bidrar til å besvare problemstillingen vår om hvilke faktorer som påvirker skattevesentlighetsgrensen.

Følgelig presenterte vi en case for å konkretisere problemstillingen.

4.3.2.1 – Case

Som en del av intervjuet hadde vi designet en case. Casen ble utformet ved hjelp av tilbakemeldinger og forslag fra revisoren vi snakket med under testintervjuet.

Eksempelselskap	
Eierforhold	4 likestilte aksjonærer
Bransje	Salg av maskiner
Antall ansatte	30
Balanseverdi	25 000 000
Egenkapital	5 000 000
Omsetning	100 000 000
Resultat før skatt	5 000 000
Revisors ordinære ves.grense	500 000
Annen info	Det er ikke første års revisjon. Kontoen er ikke revidert tidligere.
Størrelse på fradragberettiget representasjonskonto	
Hvor går grensen for uvesentlighet?	500 000
	300 000
	200 000
	150 000
	100 000
	75 000
	60 000
	50 000
	40 000
	30 000
	25 000
	20 000
	15 000
	12 500
10 000	
7 500	
5 000	
2 500	
1 000	

Figur 2: Caseoppgave

I casen ble revisorene presentert for et Excel-ark på skjermen i Microsoft Teams, med et fiktivt mellomstort selskap som driver med salg av maskiner. I denne casen ønsket vi å kartlegge hvor grensen går for uvesentlighet på en tenkt regnskapskonto for fradragsberettigede representasjonskostnader. Spørsmålet vi stilte dem var: “Hvor liten må kontoen være før du ikke ville brukt tid på å kontrollere den?”. Og videre ba vi dem forklare hvilke faktorer de benyttet, og hvilke forutsetninger de tok.

For å gi revisorene et utgangspunkt for å utføre skjønnsvurderingen oppga vi en god del bakgrunnsinformasjon om eksempelselskapet; bransje, eierforhold, antall ansatte, et par overordnede nøkkeltall, revisors ordinære vesentlighetsgrense, og et par forutsetninger om at selskapet er revidert av deres selskap tidligere, og at representasjonskontoen ikke er blitt kontrollert tidligere. Hensikten med å oppgi denne bakgrunnsinformasjonen er å gjøre revisorene kjent med selskapet slik at de kan utføre en kompetent skjønnsvurdering uten å måtte ta alt for mange forutsetninger, samtidig som det gjør svarene mer sammenlignbare mot hverandre. Av den grunn hadde vi også et kort notat på siden med eventuell tilleggsinformasjon dersom de så det nødvendig å gjøre andre forutsetninger enn de vi oppga. Notatet sikret at alle revisorene fikk samme informasjon om dette ble etterspurt.

Casen ble presentert i siste del av intervjuet. Hensikten med dette var at revisorene innledningsvis skulle få mulighet til å snakke så fritt og generelt som mulig om hvilke faktorer de benyttet i sin vurdering. Deretter presenterte vi casen som ga revisorene noe mer håndfast å vurdere. I casen lot vi revisorene først tenke selv om hvilke faktorer de vurderte. Deretter stilte vi oppfølgingsspørsmål for å utdype vurderingene, samt for å høre deres synspunkt om de faktorene som andre hadde nevnt og de faktorene som vi på forhånd hadde tenkt at var aktuelle.

Altså er vi ute etter *hvordan* revisorene vurderer skattevesentlighetsgrensen, og ikke *selve* skattevesentlighetsgrensen de bestemmer seg for. Av den grunn har vi valgt å ikke gjengi hvilke verdier de valgte, siden det ikke er relevant for problemstillingen.

4.3.3 – Svakheter ved intervjuprosessen

En svakhet med en slik kvalitativ semi-strukturert intervjuprosess er at vi kan komme til å ordlegge oss ulikt mot de forskjellige intervjupersonene, og stille ledende spørsmål i søken etter utfyllende og opplysende svar på hvordan revisorene utfører sine skjønnsvurderinger.

Intervjuguiden og casen er designet for å la revisorene tenke selvstendig først, før vi ga dem eksempler på faktorer som vi mente at det var interessant at de kommenterte sine synspunkt på. Disse faktorene var delvis utledet fra eget skjønn basert på vår egen erfaring fra revisjon om hva vi selv ville tenkt var sentralt for skjønnsutøvelsen, og delvis på bakgrunn av andre faktorer som ble nevnt under intervjuene.

Her har vi altså gitt revisorene delvis ledende spørsmål ved å foreslå faktorer.

Dette ble gjort for å sikre flere forskjellige synspunkter på hver faktor som vi ellers ikke ville fått dersom vi ikke hadde ledet dem inn på faktorene.

Med hensyn til dette, samt det at vi har et begrenset utvalg på kun 8 revisorer som uansett ikke forsvarer å generalisere funnene, har vi ikke hatt fokus på hvor ofte de ulike faktorene blir nevnt, men heller på de utfyllende forklaringene om hvordan og hvorfor faktorene benyttes av den enkelte revisor.

Vi mener altså at konsekvensen av ledende spørsmål ikke har særlig betydning for reliabiliteten og kvaliteten av studien, fordi vi er interessert i revisors vurderinger for og imot de forskjellige faktorene, ikke hvor ofte de nevnes.

4.4 – Utvelgelse av intervjupersoner

Ved utvelgelse av revisorer å intervju var vi ute etter praktiserende revisorer med minimum 5 års erfaring. Vi ønsket at revisorene hadde lengre erfaring slik at resonnementene rundt skjønnsbruk var fyldige, gjennomtenkt og basert på erfaringer. Ikke kun pensum fra nylig fullført utdanning.

Vi hadde ingen geografiske begrensinger siden alle intervjuene ble gjennomført digitalt over Microsoft Teams. I tillegg hadde ikke oppgavens problemstilling en geografisk begrensning. Dette gjorde det unaturlig å kun fokusere på ett geografisk område.

En variasjon av representerte selskap var også ønskelig for å se om det er åpenbare forskjeller i praksis. Vi ønsket revisorer fra både store og mindre selskap representert. Store selskap har vi definert som de fem største i Norge (PwC, Deloitte, BDO, KPMG og EY).

Ved å sette slike begrensninger på utvalget blir utvelgelsen fra populasjonen strategisk. Det vil si at vi har bestemt på forhånd hvilken målgruppe vi er ute etter å intervju (Johannessen et al., 2011).

Det at revisorbransjen var midt inne i den travle årsoppgjørperioden da vi skulle gjennomføre intervjuene bidro til å øke vanskeligheten med å skaffe revisorer.

Kontakt ble tatt gjennom mail, kontaktskjemaer og via kolleger og bekjentskaper. Dette gjorde at valget om ikke å ha noen geografisk begrensning kom enda bedre til sin rett. Våre kontakter inn i to av de store selskapene bidro å gjøre innhenting av revisorer noe lettere, men denne kontakten ga oss kun ansatte fra to store selskap. Derfor er utvalget vi ender opp med noe skjevt i forhold til hvilke selskap som er representert.

Totalt endte vi med 8 intervjuer av statsautoriserte revisorer hvorav 6 stykker ble avtalt via kolleger og bekjentskaper, da det stort sett var disse som var villige til å stille opp. Samtlige 8 revisorer hadde over 5 års erfaring.

Utvalget av revisorer ble altså basert på hensiktsmessighet etter hvem som var villig til å bidra, fremfor et fokus på at utvalget skulle være representativt for populasjonen (Johannessen et al., 2011).

8 revisorer anså vi å være et tilstrekkelig utvalg for denne masteroppgaven.

Identifikasjon	Størrelse selskap	Erfaring	Tittel	Kontor størrelse
A	Stort	25-30	Statsautorisert revisor, senior manager	35
B	Stort	5-10	Statsautorisert revisor, senior manager	40
C	Mindre	30+	Statsautorisert revisor, partner	14
D	Stort	15-20	Statsautorisert revisor, partner	35
E	Stort	20-25	Statsautorisert revisor, partner	40
F	Stort	10-15	Statsautorisert revisor, manager	40
G	Stort	30+	Statsautorisert revisor, senior manager	40
H	Stort	20-25	Statsautorisert revisor og partner	35

Tabell 3: Bakgrunnsinformasjon på revisorene

4.5 – Data analyse

Alle intervjuene ble transkribert ved hjelp av opptakene som ble tatt i Microsoft Teams. Transkriberingen bidrar til å sikre reliabiliteten til funnene vi presenterer, da vi får ordrette sitater.

Alle intervjuene er transkribert ut på bokmål uavhengig av revisorenes dialekt, og vi har ryddet opp i den muntlige språkformen ved overgang til en skriftlig form. Dette sikrer at sitater som senere benyttes i oppgaven er godt lesbare og fremstår profesjonelle i skriftlig form. Slike endringer innebærer små korrigeringer på setningsoppbyggingen, og fjerning av gjentakende ord, tenkepauser, latter, og lignende. I denne overgangen er vi kjent med at det er en risiko for at budskapet i sitatene blir tolket feil (Tjora, 2021). Dette har vi vært bevisst for under transkriberingen, og vi har fokusert på at intensjonen ved sitatene forblir uendret. Av den grunn har vi også gjennomgått alle sitatene som er gjengitt i kapittel 5 opp mot opptakene en ekstra gang.

For å ivareta revisorenes anonymitet har vi fjernet personsensitiv informasjon fra dataene våre og tildelt hver revisor en unik bokstav fra A-H under presentasjonen av funn. Dette skal sørge for at svarene skal ikke kunne spores tilbake til den enkelte.

De gjennomgåtte transkriberingene ble deretter lagt inn i analyseprogrammet Nvivo. Dette gjorde jobben med å analysere dataene enklere. I programmet kodet vi teksten etter de samme faktorene som vi presenterte i kapittel 3.3. Kodingen gjorde at revisorenes sitater angående de forskjellige faktorene ble samlet på ett sted. Dette ga oss en struktur på funnene som gjorde at tolkningsarbeidet ble enklere, og det ble lettere å presentere utdrag av funnene på en ryddig måte.

4.6 – Kvalitet og etikk på innsamlet data

Når man er ferdig med en studie er det viktig å kontrollere kvaliteten til de innsamlede dataene. I den forbindelse har vi vurdert studiens validitet, reliabilitet og etikk.

4.6.1 – Validitet (gyldighet)

I oppgaven intervjuet vi 8 statsautoriserte revisorer. Dette er for få revisorer til å kunne generalisere for en hel populasjon. Dette gjør at oppgaven har en lav ekstern validitet. Den

eksterne validiteten skal svare på i hvilken grad resultatene fra utvalget i studien er generelt overførbart til andre grupper i populasjonen (Jacobsen, 2015).

Derimot mener vi at den interne validiteten er høy. Intern validitet skal si om det vi beskriver er sant, og om sammenhengene er reelle (Jacobsen, 2015). Det kommer av metoden vi har valgt for oppgaven. Vi var ute etter å finne de faktorene som revisor benytter til sitt skjønn. Gjennom dybdeintervjuer fikk informantene muligheten til å belyse de faktorene som var viktig for dem. Det at vi benyttet videointervju, og at spørsmålene stilles på direkten ga oss oversikt over ytre påvirkninger på revisorene. Likevel var revisorene i en intervjusetting som kan ha ført dem til å gi oss svar de tror passet vår oppgave eller fremstilte dem i et bedre lys. Riktignok opplevde vi ikke dette som et problem under intervjuene.

4.6.2 – Reliabilitet (pålitelighet)

Reliabilitet er det samme som pålitelighet og er definert i (Ringdal, 2018) som at man skal kunne oppnå samme resultat ved gjentatte målinger med samme måleinstrument. Ved vurderingen av reliabiliteten til en undersøkelse kan man stille seg spørsmålet om man kan stole på de dataene man har samlet inn. I dette ligger det en anerkjennelse av at studiens opplegg, innsamling av data, og analyse kan bli påvirket underveis og dermed påvirke resultatet (Jacobsen, 2015).

Med mål om å øke oppgavens reliabilitet satte vi en nedre grense på 5 års erfaring ved utvelgelse av revisorer. Vi endte på en snitterfaring på i overkant av 20 år, hvorav alle revisorene er statsautoriserte, og i tillegg er 4 av dem partnere i sine selskap. En slik samling av erfarne og sentrale revisorer mener vi bidrar til å styrke oppgavens reliabilitet. Oppgavens reliabilitet er viktig fordi det beskriver i hvilken grad man kan stole på de dataene som er samlet inn (Jacobsen, 2015). Revisorenes erfaring og sentrale stillinger gjør at vi kan være ganske trygge på at de er kvalifisert til å svare godt på spørsmålene. Likevel kan vi ikke totalt utelukke at revisorene ble påvirket av oss, for eksempel ved ledende spørsmål, eller ved at informasjonen fra funnene har blitt endret underveis i innsamlingen, transkriberingen, eller ved analysen.

Som et tiltak mot at informasjonen endres eller misforstås tok vi opptak av intervjuene i Microsoft Teams. Dette gjorde at vi om nødvendig kunne gå inn for å se intervjuet om igjen. Dog, at vi transkriberte og omstrukturerte intervjuene før vi analyserte dem, kan være med på å senke reliabiliteten. Her kan vi ha fjernet kontekst som var viktig for svarene, og dermed

forstyrret analysen vi gjorde senere. Av den grunn har vi gjennomgått og kontrollert alle sitatene vi har presentert i oppgaven på nytt som en del av en avsluttende gjennomgang. Dette bidrar til å sikre at ingen er feilsitert, samt at vi har forstått sitatenes mening riktig.

Analysen kan også ha blitt påvirket av vårt faglige ståsted. Her mener vi at det kan ha vært en fordel for påliteligheten at vi har vært to stykker som har samarbeidet om oppgaven.

4.6.3 – Etikk

Det er flere forskningsetiske krav til skriving av en masteroppgave. Dette gjelder spesielt gjennom informasjonsinnhenting. Vi har søkt og fått godkjenning til informasjonsinnhenting fra NSD (Norsk senter for forskningsdata). For å få denne tillatelsen er det flere krav vi må etterkomme som sikrer en forsvarlig, etisk og riktig informasjonsinnhenting. Her var det blant annet krav om å sende et utfyllende informasjonsskriv til intervjupersonene om hvordan vi skulle behandle deres opplysninger, deriblant om hvem som hadde tilgang til informasjonen, hvor de ble lagret, og hvor lenge de skulle lagres. I tillegg har vi signert en taushetserklæring, som ble kommunisert til revisorene i forkant av intervjuet.

Da kontakten med revisorene ble opprettet fikk de tilsendt informasjonsskrivet sammen med en samtykkeerklæring som de måtte godkjenne i forkant av intervjuene. Dette fungerer som en bekreftelse på at de har forstått hva studien gjelder, og samtykker til å bli intervjuet.

5 – Funn

I dette kapittelet presenterer vi funnene fra de 8 intervjuene med praktiserende statsautoriserte revisorer, se tabell 3.

5.1 – Objektive faktorer

De følgende objektive faktorene er basert på oppdelingen i kapittel 3.3.

5.1.1 – Retningslinjer

Ingen av selskapene vi snakket med hadde egne, konkrete retningslinjer når det gjaldt fastsettelse av skattevesentlighetsgrense utover det som fremkommer av SA 3801. Samtlige forklarer på ett eller annet vis at skattevesentlighetsgrensen settes skjønnsmessig, og at den ikke trengs å kvantifiseres.

“Ikke egne retningslinjer. Det er mer de der generelle retningslinjene, som for så vidt også denne SA 3801 henviser til, altså at vesentlighetsgrensen på skatt skal settes lavere. Men ikke at det er konkretisert noe mer enn det. Så det blir jo litt revisors skjønn i forhold til hvor lav den vesentlighetsgrensa skal være.” - A

“Nei, ikke annet enn at den er lavere enn den vi jobber med for øvrig. Vi har ikke noe fastsatt beløp eller noen regler for å sette skattevesentligheten.” - F

Ellers forklarer C, som den eneste vi snakket med, at hun pleier å skrive ned skattevesentlighetsgrensen i arbeidsmetodikken sin, men fastsetter den ved hjelp av skjønn:

“Jo, vi fastsetter grenser ofte. Det kan gjøres i arbeidsmetodikken vår. Men det er ikke sånn at vi har noe [regler for] hvordan vi skal fastsette den. Det blir gjort av skjønn av ansvarlig revisor. Ut ifra erfaring.” - C

Også, som et par nevnte, er det ofte skjønn til den medarbeideren som utfører arbeidet som har betydning for skattevesentligheten, ikke nødvendigvis skjønn til den som er ansvarlig revisor. Så lenge ansvarlig revisor er enig i at utført arbeid er hensiktsmessig, overstyrer ikke de detaljene i medarbeidernes bruk av skjønn.

H sier, i sin rolle som ansvarlig revisor:

“Det er slik for min del at jeg er med å dra i de litt store linjene, også er det veldig mye opp til manageren og senioren på oppdraget om hvor detaljkontrollene utføres. Det er veldig sjeldent jeg sier at i år må vi revidere den og den kontoen.” - H

Selv om A bekreftet at de ikke har særskilte retningslinjer utover veiledningen i SA 3801 kom han med et interessant poeng om revisorbransjens fokusområder i forbindelse med casen:

“Men så er det jo også slik at våre fokusområder endrer seg litt fra år til år hva det er vi har fokus på. Men sånne typiske fradragsberettigede kostnader, for eksempel representasjon, var sånn som vi hadde mer fokus på tidligere år, som det kanskje ikke er så mye fokus på nå lenger.” - A

Oppsummert fant vi at alle benytter profesjonelt skjønn i henhold til veiledningene i SA 3801 fremfor at selskapet de jobber i har egne retningslinjer. Og C er den eneste som fastsetter et konkret beløp i dokumentasjonen.

5.1.2 – Referanseverdier

Vi ønsket videre å vite om noen av revisorene brukte noen form for referanseverdier (nøkkeltall) til å gjøre en matematisk beregning av skattevesentlighetsgrensen. Dette var det ingen som gjorde. Og de hadde heller ingen kjennskap til at andre i selskapet deres gjorde det. Som flere av dem presiserte benyttes deres profesjonelle skjønn for å fastsette skattevesentlighetsgrensen.

“Nei, det går mest på magefølelsen. Altså skjønn.” - C

5.2 – Erfaringsbaserte faktorer

De følgende erfaringsbaserte faktorene er basert på oppdelingen i kapittel 3.3.

5.2.1 – Bransje

Noen bransjer har et mer frynsete rykte enn andre og dette kan slå ut på vurderingen av skattevesentlighetsgrensen. I casen til intervjuet oppga vi at selskapet drev med salg av anleggsmaskiner og hadde en konto for fradragsberettiget representasjon.

Det fremkommer hos flere at dette er en bransje de har varierende erfaring med. G påpeker at dette er en type bransje hvor hun forventer at det er høyere sannsynlighet for at de prøver å tøye strikken:

“Det begynner jo å bli en litt sånn, jeg skal ikke kalle det en frynsete bransje, men du har noen sånne grupperinger av bransjer hvor bilbransjen med bruktbilselgere, og sånn, er blant de som tøyer strikken lenger enn andre typer bransjer. Så salg av maskiner kan fort være litt i den bransjen der. Hvor man tøyer det utover gråsonen.” -

G

Dette fremhever også E, F og H gjennom en forventning om at det i denne bransjen kan være en del alkoholforbruk hvor man må skille på private kostnader og vurdere fradragsrett.

«Jeg vet det er litt sånn klassisk. Jeg bare ser for meg salg av maskiner, ikke sant. Her er det alkohol på bordet.» - E

H utdyper bransjefaktoren videre med at man i enkelte bransjer bør forvente at det er representasjon:

“Si at du har et eiendomsselskap med ingen ansatte. Hvorfor skal de ha representasjon? Der er jo forventningen 0. Når du ikke har ansatte er det ingen som skal ut å representere. Men så har du en daglig leder og et styre som ikke nødvendigvis hever lønn fra selskapet. Slik at det kan jo være legitimt. Men i utgangspunktet så vil du forvente at de ikke har representasjonen i dette selskapet. Mens driver du i reklamebransjen eller i finans så har du kanskje en forventning om at det faktisk er litt representasjon.” - H

Også A, C og D nevner at bransje har betydning for hvilke forventninger man skal ha til hva som finnes av skattemessige problemstillinger. Om det er en del av etablert praksis i bransjen med, for eksempel, representasjon, lån til aksjonærer, eller at det utføres salg av aksjer.

“Hva slags bransje er dette her, og hva slags forventninger har jeg til at det er et visst omfang av denne type kostnader?” - A

Oppsummert ser vi at flere av revisorene bruker type bransje som et rødt flagg i risikovurderingen. Noen bransjer har de erfaring med at er mer risikofylte enn andre. Også har vi funnet at type bransje brukes til å skape en forventning om hvilke skattemessige problemstillinger de kan forvente, og reagerer på eventuelle avvik ved å senke skattevesentlighetsgrensen.

5.2.2 – Kjennskap til kunden

Av de forskjellige faktorene som påvirker skattevesentlighetsgrensen ble kjennskap og erfaring med kunden nevnt ofte.

A trekker fram kjennskap til kunden som en faktor flere ganger gjennom intervjuet. Blant annet blir tidligere erfaring med kunden tidlig trukket fram som en viktig faktor for risikovurderingen:

“Men det kan jo være at du har en kunde som du vet av erfaring fra tidligere år prøver å putte litt private kostnader inn, og som du vet, av erfaring, at er en som prøver å utnytte grensene maks. På sånne kunder må du ha litt større fokus på gjennomgang av kostnader. Og da er den type [skatte-]kostnader noe som du må se mer på.” - A

Og i kontroll av en representasjonskonto i casen fremhever han viktigheten av å være kjent med kunden:

“Basert på kjennskapen til kunden så hadde jeg kanskje visst om de har mange selgere, mye demonstrasjoner av nye produkter, og om de har med seg kundene ned til fabrikken for å vise fram maskinene. Sånn sett vet jeg at her er det en del av den type kostnader.” - A

Hvis han vet at selskapet er flinke og har gode rutiner vil det kunne forsvare en høyere grense og mindre fokus på å kontrollere representasjon. Derimot, hvis han vet at selskapet har gjort feil tidligere, vil det måtte føre til en lavere grense.

Under gjennomgang av casen trekker også C fram kjennskap til kunden ved fastsettelsen av en skattevesentlighetsgrense, og underbygger en magefølelse med tidligere erfaring:

“Men alt det her kommer an på. Det er ikke første års revisjon. Da kjenner vi kunden litt. (...) Som regel får du en følelse på om de skal ha alt i regnskapet, bare de har et bilag. Eller er de veldig edruelige og nesten ikke har kostnader.” - C

D nevner at et godt helhetsinntrykk av regnskapet gjennom revisjon av andre tilsvarende poster er en faktor som trekker opp grensen:

“(…) hvis man har andre poster som utmerker seg som høy risiko, så ville man, gjennom de handlingene man gjør på de postene, få et inntrykk om rutiner, kontroller og kvalitet på de vurderingene som er blitt gjort. Hvis man ser at selskapet har veldig bra kontroll, har gjort gode vurderinger og konkludert riktig på alt det andre vi

sjekker, så øker det også sannsynligheten for at det er riktig her. Men har man ikke noen andre poster som man sjekker, tenker jeg at vesentlighetsgrensen blir ganske lav.” - D

G ser på fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen i lys av metodikken de bruker på den ordinære vesentlighetsgrensen:

“Ja, erfaringer [har betydning]. Og det ligger til grunn for den vanlige vesentlighetsgrensen vi setter. Hvis vi vet at her er det mye feil, så blir vår arbeidsvesentlighetsgrense lavere og. Det er metodikken vår.” - G

D trekker fram viktigheten av å kjenne til hvilke insentiver kundens ledelse kan ha for å manipulere regnskapet:

“(…) en eneaksjonær som er tett med i virksomheten, har kanskje ikke så veldig store insentiver til å blåse opp inntekten, men ønsker heller å holde inntekten nede og ikke ta ting til beskatning tidlig. Mens større selskaper (…) kanskje har større insentiv til å vise bra resultater underveis. (…) Det er i hvert fall noe vi diskuterer ofte i team settinger; Hvor er det risikoen ligger på inntektene? Er det at de overvurderer eller undervurderer?” - D

H trekker fram at kjennskap til hva kunden har gjort det siste året er sentralt. Dette ble eksemplifisert med et selskap han jobber med som hadde vært i utlandet, hvor han satte fokus på å kontrollere de tilhørende kostnadene.

“Når du vet at selskapet har vært på farta i det store utland, da skjerper man seg.” - H

Oppsummert ser vi at kjennskap til kunden trekkes frem som en viktig faktor av flere. Gode erfaringer med kunden underbygger argumentasjon for en høyere skattevesentlighetsgrense, mens negative erfaringer senker grensen.

5.2.3 – Internkontroll

Internkontroll er en faktor vi opplever at alle bruker, men den ble ikke nødvendigvis nevnt direkte, fordi den er tett koblet opp mot faktorene Kjennskap til kunden og Kjennskap til regnskapsfører. Faktoren handler om kjennskap til hvordan selskapets kontrollfunksjoner er bygget opp og hvor godt de fungerer.

Det påpekes at funn gjennom den ordinære revisjonen gir en god indikasjon om selskapets internkontroll, og viser om de har kontroll på lover og regler, slurver mye eller forsøker å skjule informasjon. Om kvaliteten på internkontrollen er god eller dårlig kommer fort frem gjennom revisjonen.

«Vi må kjenne kundene godt. Det tenker jeg. Da får vi til å bruke mye skjønn. Ikke alle kjenner du like godt, selvfølgelig. Men det har veldig mye å si hvordan rutinene deres er. Har de dårlige rutiner? Du får veldig fort en følelse.» - C

“Hvis man ser at selskapet har veldig bra kontroll, har gjort gode vurderinger og konkludert riktig på alt det andre vi sjekker, så øker det også sannsynligheten for at det er riktig her.» - D

Ved fastsettelse av den skjønsmessige skattevesentlighetsgrense i casen var B opptatt av internkontrollen:

“[Jeg ville] vurdert hele internkontrollen. Hvor godt kjenner de til reglene om hva som er fradragsberettiget og ikke fradragsberettiget i forhold til representasjon?” - B

D tenker på internkontrollen opp mot hvordan ledelsen er satt sammen. Derav om det er klare skiller mellom de som styrer selskapet og de som utfører kontrollene. Han påpeker at det er lettere for en aksjonær som sitter og styrer virksomheten selv å påvirke regnskapet enn det er i selskaper som har en god styringsstruktur.

Ellers kommer E med et sentralt poeng:

«Det er som regel sånn at det er de som er mest opptatt av god internkontroll som tjener mest penger. Det renner ikke ut både her og der. Det er fokus på businessen.» - E

En annen faktor som flere påpeker at er viktig for internkontrollen er hvorvidt den som produserer regnskapet er kompetent, og kjenner til rammeverket for rapportering av skatt. Dette kommer vi til i neste punkt.

5.2.4 – Kjennskap til regnskapsfører

Kjennskap til regnskapsfører som en faktor for skjønnsutøvelsen kom frem sammen med internkontroll hos noen, men andre tok det opp uavhengig av det.

Revisors inntrykk av regnskapsførers erfaring og integritet ble trukket fram som en sentral faktor av flere. Blant annet kommenterte B dette:

«Er personen som jobber med det ny? Eller har den jobbet med det her i mange år, og du har god erfaring med at det gjøres riktig. I så fall vil jeg si at risikoen er mye lavere. Har du en person som konstant gjør feil på området, så ville jeg nok satt vesentlighetsgrensa enda lavere.» - B

Bruk av intern regnskapsfører ble også tatt opp. Hvis kunden har ansatt egen regnskapsfører fremfor en ekstern blir vesentlighetsgrensen uansett lavere. Dette trekker F fram som en konsekvens av at en intern regnskapsfører er mer tilbøyelig til å bukke under for press fra ledelsen.

«Hvis regnskapsfører har integritet og klarer å stå imot en kunde som prøver å tøyne grensene, så er vi ganske trygge. Vi merker fort om regnskapsfører klarer å stå imot, eller ikke. Hvis de ikke har ekstern regnskapsfører så er vi enda mer på vakt. For en intern regnskapsfører er mer tilbøyelig til å gjøre som ledelsen sier.» - F

H trekker også fram forskjellen på en intern og ekstern regnskapsfører, og knytter det sammen med en vurdering av integriteten og kvaliteten til regnskapsføreren:

“Også er det en vurdering om det er en ekstern regnskapsfører eller om det er en intern regnskapsfører. Og kvaliteten på regnskapsføreren. For en regnskapsfører som sier fra og ikke aksepterer kostnader som ikke er legitimert og dokumentert, vil jo fange opp en del av det som også jeg måtte ha fanget opp. Slik vil det uansett være. Hvis kvaliteten på det som blir gjort er bra, så har du større tiltro enn om kvaliteten er dårlig.” - H

Oppsummert er kjennskap til regnskapsfører, som en bestanddel av selskapets kontrollmiljø, en faktor som flere påpeker at har betydning for skattevesentlighetsgrensen.

5.2.5 – Kundens størrelse

Størrelsen til kunden er en annen faktor som vi fant interessant for denne oppgaven. Dette skyldes at vi vet at størrelsen på et selskap er sentralt for den ordinære vesentlighetsgrensen. Jo større selskap, jo høyere vesentlighetsgrense. I intervjuet ble kundens størrelse tatt opp som en faktor i forbindelse med casen.

A trekker fram at konsekvensen av en skattemessig feil for statens inntekt (proveny) blir den samme uavhengig av selskapets størrelse:

“Altså, hvis en tenker provenymessig, så er en feilført faktura på 10.000 kroner like mye proveny-feil i et lite selskap, som det er i et stort selskap.” - A

Men videre påpeker A at det likevel vil være forskjell, da det i utgangspunktet er en forventning om at større selskap har bedre organisering, internkontroll, og lignende. I tillegg vil slike driftskostnader være mer synlige i et lite selskap.

H påpeker også den provenymessige faktoren gjennom et tilsvarende eksempel som A, men presiserer videre:

“Hvis dette hadde vært et selskap med en milliard i omsetning så hadde jeg nok ikke reagert på om de har 10.000 i representasjon. Hadde du hatt en milliard i omsetning så hadde vi kanskje hatt 300 ansatte. Da er det ikke mye penger per ansatt som kan bli feil.” - H

At andre driftskostnader blir en større del av regnskapet i små selskap, som A nevnte, er også noe E og G nevner som en faktor. Mens også D kommenterer at han har en større forventning til internkontrollen på denne regnskapslinjen i større selskaper.

“(…) i ikke børsnoterte, mindre kunder så er ADK en mye større post i regnskapet. Hvor på en måte risikoen for den type av natur er større” - E

F trekker fram at et større selskap normalt vil ha en høyere skattevesentlighetsgrense, men ikke proporsjonalt, da en fem ganger så høy omsetning ikke nødvendigvis hadde ført til en fem ganger så høy grense.

H tenker i samme bane som F. Større selskap vil ha en høyere grense, men det følger ikke en lineær regel.

“(…) hvis du hadde sagt at det var 100 millioner i omsetning [i stedet for 1 milliard]. Så hadde jeg ikke gått ned til en tusenlapp. Da er jeg fortsatt på 10.000 kroner. Det er ikke en linearitet i forholdet der.” - H

E viser til forskjellen mellom store og små selskap i forhold til regnskapsbrukernes forventninger, og trekker spesielt fram at han har høye forventninger til børsnoterte selskaper:

“Men den iboende risikoen [på børsnoterte selskap] mener jeg er forskjellig. For du kan ikke surre med [skatt] hvis du er på børsen. Det tar seg ikke ut. Rett og slett. (...) Det er en forventning om at du er compliant når du er børsnotert.” - E

Oppsummert ser vi at revisorene tar hensyn til at en skattemessig feil vil utgjøre like mye i proveny til staten uavhengig av selskapets størrelse. Men de virker å ha større forventninger til internkontrollen i større selskap, og det har betydning at slike skattemessige poster utgjør en mindre del av totalen i store selskaper.

Videre har vi observert at de som mener størrelsen på kunden har påvirkning på grensen er klare på at det ikke er en matematisk eller proporsjonal måte å regne det ut.

5.2.6 – Eierforhold

Eierforhold er en annen faktor vi lurte på om bidro til å påvirke skattevesentlighetsgrensen. Altså om kundens eiersammensetning blir vurdert av revisor. Da tenker vi for eksempel på om de vurderer hvem og hvor mange som eier bedriften.

E og C var klare på at eierforhold ikke er med i vurderingen.

“Nei, ikke i forhold til skatt. (...) Du vet, skatt er det farligste vi driver med. Fordi du får bare regninga videresendt fra kunden. Uansett om det er børsnotert eller en eier.”

- E

“Nei, det har ikke så mye å si. Det har jeg ikke tenkt på.” - C

H har også en grunninnstilling om at eierforhold ikke utgjør forskjell:

“Mens hvis du tenker på fradrag, ikke fradrag, og betalbar skatt så er det jo ingen forskjell om det er en privat aksjonær, eller om det er kommunen eller et annet AS som eier selskapet. Så da er det ikke forskjell på “attention”, for å si det slik.” - H

Derimot hadde D, F og G eierforhold med som en faktor de vurderer.

Eiernes insentiver og mulighet til å tukle med regnskapet trekkes fram av F og D ved vurdering av eierforhold.

“Ja, det vil det, fordi en eneaksjonær kan jo i større grad styre og bestemme. (...) Det er ofte sånn at hvis det er mange aksjonærer med inn i bildet så har de en sterkere internkontroll. Så jeg vil si at færre aksjonærer gjør oss mer tilbøyelig til at vi ser mer på skatten.” - F

“Ja, det vil jeg si. Hvis man har insentiver gjennom eiersituasjonen til å foreta disponeringen eller andre type poster som gjør at man kan tjene penger på det på toppen, så vil jeg si at det kan absolutt ha noe å si.” - D

G tok eierforholdet opp som en risikoreducerende faktor ved vurdering av casen:

“Her er det 4 likestilte aksjonærer. Det er jo litt sånn selvregulerende i seg selv. Jeg vil tippe at hvis det hadde vært én aksjonær her, så hadde det kanskje vært større sjanse for at det i den representasjonskontoen lå mye private kostnader med familie på middagsbesøk, restauranter, og sånn. Når du har 4 stykker, er det 4 som passer litt på hverandre. At ikke den ene aksjonæren får noe mer enn de andre. Nå står det ikke noe om de er aktive eller ikke, men det er i hvert fall sånn jeg tenker i forhold til aksjonærsammensetningen her.” - G

Vurderingen av hvorvidt eierforhold har påvirkning ser vi altså at varierer fra revisor til revisor. Noen tar det ikke med vurderingen i det hele tatt, mens andre har det med som en faktor.

5.2.7 – Tidligere års revisjon

Denne faktoren ble tatt opp for å finne ut om handlingene og resultatene fra tidligere års revisjon vil påvirke hvilke handlinger som gjøres i år.

De som tar tidligere års revisjon med i sine vurderinger er klare på at dette gjøres som en del av det å øke kunnskapen til kunden. Hvis erfaring fra fjorårets revisjon tilsier at risikoen for gjentakende feil er høy må vesentlighetsgrensen senkes og man er mer nøye i revisjonen. C fremhever at tidligere års erfaringer er en del av vurderingen av skattevesentlighetsgrensen i casen.

“Det er ikke første års revisjon. Da kjenner vi kunden litt. Du vet egentlig med kunden litt hvordan det ligger an” – C

H benytter tidligere års erfaring på samme måte som C. Erfaringene de har med seg er med på å styre hvor de legger grensen.

I et følgespørsmål om han tar hensyn til hva som er gjort tidligere år påpeker han likheten med hvordan de følger opp den ordinære vesentlighetsgrensen:

“Ja, men det gjør oss for så vidt i den ordinære revisjonen også. Når vi regner på en vesentlighetsgrense under revisjonen og det er et selskap med historisk mye feil, så setter vi arbeidsvesentligheten lavere enn om vi har en god erfaring med kunden.” - H

Videre, i sammenheng med tidligere års revisjon, ble betydningen av om det er første året med revisjon trukket fram av flere.

I casen hadde vi gjort en forutsetning om at det ikke er første års revisjon. Dette gjorde vi fordi vi vet at dette førsteåret i praksis vil måtte revideres mer omfattende, siden revisorene ikke vil ha kunnskap om tidligere erfaringer med kunden og dets internkontroll som kan brukes i risikovurderingen.

A og F kommenterte faktoren direkte. A påpekte at ved første års revisjon ville kontrollen av kostnadene vært mer omfattende for å kunne bli bedre kjent med kunden. At ved første års revisjon handler det om å få oversikt over kunden, og grensen settes derfor lavt.

Det samme presiserer F ved vurdering av representasjonskontoen:

“Det er ikke første års revisjon ... Altså hvis det hadde vært første års revisjon, så hadde jeg sett mer på den kontoen der.” - F

Oppsummert fant vi at erfaringer fra tidligere års revisjon har betydning for å forsvare en høy skattevesentlighetsgrense, som underbygd av at grensen må være lav ved første års revisjon.

5.2.8 – Analyse mot fjorår

Ved gjennomgang av casen observerte vi at flere av revisorene var opptatt av å få vite hva saldoen på representasjonskontoen var året før. Dette ble følgelig tatt med som et eget spørsmål.

B opplyser at fjorårets saldo er en faktor man bruker for å vurdere kontoens risiko.

“Jeg ville sett på beløpet fra i fjor i forhold til i år. Hvis det er store svingninger her så ville jeg revidert den.” - B

D, G og H trekker også fram at de ser på endringen fra i fjor. Er det vesentlige endringer fører dette til at grensen må settes lavere på grunn av forhøyet risiko.

«Ligger disse [kontoene] på samme nivå som vi historisk har testet en del, så er det en faktor som gjør at vi tester mindre.» - D

Analyse mot fjoråret brukes til å vurdere endringer fra året før, som en del av risikovurderingen. Store variasjoner fra tidligere år vil føre til grundigere kontroll, da risikoen anses høyere.

5.3 – Risikobaserte faktorer

De følgende risikobaserte faktorene er basert på oppdelingen i kapittel 3.3.

5.3.1 – Risikovurdering

Det er klart at samtlige av revisorene vi snakket med utfører en risikovurdering ved kontroll av skatteposter. Dette har vi blant annet observert i løpet av gjennomgangen av de erfaringsbaserte faktorene som vi har sett at benyttes for å vurdere risikoen ved fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen.

Men hvor mye revisorene vektlegger risikovurderingen av skatteposter fant vi, derimot, at varierer.

Som E og H påpekte skal skatt i utgangspunktet alltid kontrolleres nøye.

“Du vet, skatt er det farligste vi driver med. Fordi du får bare regninga videresendt fra kunden. Uansett om det er børsnotert, eller en eier. Hvis det er naboen din, ikke sant, så sender han den regningen videre til deg. Det blir fort penger ut hvis du gjør noe feil.” - E

“(…) Denne kunden her var en typisk kunde med lav risiko. Har en regnskapsfører som er ryddig og ordentlig. Men det kan likevel glippe. Slike ting må man bare se på, ikke sant. Selv om beløpet ikke er stort, så er det potensielt et problem og da er det greit å ta en titt på det likevel.” - H

Feil behandling av skatteposter kommenterer H at fort kan resultere i utbyttebeskatning av aksjonærene, og vil dermed ha stor betydning for den personlige aksjonæren. Av hensyn til aksjonær ønsker han å ha god kontroll på skattepostene også der de vurderer at det i utgangspunktet er lav risiko.

Et annet poeng fra D er at han i sin risikovurdering vurderer totalinntrykket fra revisjon av andre poster.

“Jeg tenker at det å se på en konto er litt vanskelig uten å vurdere totaliteten. (...) hvis man har andre poster som utmerker seg som høy risiko, så ville man, gjennom de handlingene man gjør på de postene, få et inntrykk om rutiner, kontroller og kvalitet

på de vurderingene som er blitt gjort. Hvis man ser at selskapet har veldig bra kontroll (...) så øker det også sannsynligheten for at det er riktig her.” - D

Ut fra dette forklarer han at han gjør en prioritering av oppgavene med hensyn til den generelle risikovurderingen. Funnene som gjøres bidrar til å bekrefte hvorvidt selskapets internkontroll er tilstrekkelig god, og kan brukes til å dokumentere lavere risiko på de resterende postene.

5.3.2 – Fradrags- eller ikke fradragsberettiget konto

I casen presenterte vi en konto for fradragsberettiget representasjon som vi ønsket å høre hvordan revisorene vurderte, da det er en typisk skattesensitiv og uoversiktlig konto som erfaringsmessig fort kan inneholde både forsettlige og uaktsomme feil.

Faktoren går ut på hvorvidt revisor vurderer at det er lavere risiko for skattemessige feil dersom regnskapsfører benytter en egen konto for ikke fradragsberettiget representasjon i tillegg til kontoen for fradragsberettiget representasjon. Spesielt dersom den ikke fradragsberettigede kontoen er vesentlig større enn den fradragsberettigede. Dette spørsmålet er basert på en forventning om at noen av revisorene vil komme til å tenke at det er lavere risiko for at selskapet har overvurdert hvor mye som er fradragsberettiget dersom størsteparten av kostnadene allerede er ført som ikke fradragsberettiget, og kan velge å kontrollere mindre av den grunn.

Her fikk vi flere ulike svar.

A vurderte at en vesentlig større ikke-fradragsberettiget konto kunne bidra til at han ville økt grensen for når han hadde kontrollert den fradragsberettigede kontoen, da kontroll av den førstnevnte kan anses tilstrekkelig. Spesielt hvis det som var ført som ikke fradragsberettiget var flere ganger høyere enn det som er fradragsberettiget.

F hadde samme standpunkt:

“Hvis det stod null på ikke fradragsberettiget og masse på fradragsberettiget. Det er et rødt flagg. Hvis det er motsatt, at mesteparten står på ikke fradragsberettiget (...) Da hadde vi kanskje til og med ikke sett på fradragsberettiget kontoen.” - F

B påpekte at han ønsker å ha kontroll på den fradragsberettigede kontoen:

“I forhold til scopinga så ville jeg nok heller tatt ekstra kontroll på fradragsberettigede kostnader. Det har jo også med skjønn å gjøre. Man vil jo

kontrollere der det er risiko. Og da vil det være de kontoene som man typisk ikke har fradrag på.” - B

C har fokus på hvordan regnskapsfører vurderer skillet mellom fradragsberettiget og ikke-fradragsberettiget, og baserer revisjonen av kontoen på hva slags erfaring de har med regnskapsfører. Dersom de har gode erfaringer, vil det være mulig å kutte ned på arbeidet med den fradragsberettigede kontoen.

D forklarer også at han ville hatt fokus på hvorvidt kunden har forstått regelverket i skillet mellom fradragsberettigede kostnader, eller ikke:

“Det er jo sånn at hvis man ikke tar fradrag for kostnader man kan ta fradrag for, så indikerer det at man har dårlig kunnskap om regelverket, som igjen kan indikere at man har feil også på andre poster. Jeg tenker det er fornuftig å sjekke på begge sider, men at størst andel av det vi tester er typisk der hvor man har tatt fradrag og vi ser det kan være risiko for ikke fradrag.” - D

Dersom kvaliteten på vurderingene av fradragsrett på skattesensitive poster er dårlig, vil det ha betydning for risikoforståelsen for skatt og det bør øke vesentlighetsgrensen, uavhengig av om feilen faktisk kommer til selskapets favør eller ufavør.

E vil, i likhet med D, ta denne faktoren med i en helhetsvurdering av kundens internkontroll og kvalitet på regnskapsføringen, og forklarer at bruk av en ikke-fradragsberettiget konto viser at selskapet har gjort en selvstendig vurdering:

“Det kommer an på historikken, men da ville jeg tenkt at de har gjort en vurdering. Jeg ville fremdeles tatt stikkprøver. Også testa videre hvis det ikke var sånn. Men da ville jeg tenkt at det er gjort en vurdering, i hvert fall, sånn i utgangspunktet. Men igjen basert på: Hvem sitter og gjør dette? Historikk med selskapet? Er det arbeidsdeling? Altså den type ting ville man hatt med i vurderingen. For å spisse av fokus på tidsbruk.” - E

G forklarer at bruk av en ikke-fradragsberettiget konto bidrar til sikkerhet og viser at regnskapsfører kjenner til at det er to forskjellige regelsett:

“(…) Fordi da ser du på en måte at her gjøres det en splitt mellom fradragsberettiget og ikke fradragsberettiget. Da sier det meg at her sitter kunden med en forståelse av at det er to forskjellige regelsett.” - G

Hvis de har ført for mye på den ikke-fradragsberettigede kontoen har selskapet “lurt” seg selv. For G bidrar dette til lavere risiko for revisor:

“(…) Altså, selskapet setter det i regnskapet som ikke fradragsberettiget, men den kunne vært fradragsberettiget. Så kan det kanskje diskuteres om det er rett eller galt. Men da er det lettere for oss som revisor å konkludere ut med at her har i hvert fall ikke staten tapt noen penger.” - G

H tenker at en høy saldo på ikke fradragsberettiget konto bør føre til ekstra handlinger for å kontrollere at selskapet ikke mister fradrag som de har rett på, men at de fortsatt også bør se på den fradragsberettigede kontoen:

“(…) Men jeg ville fortsatt sett litt på den fradragsberettigede kontoen om det som ligger der er riktig, da. Fordi det at du har vært litt smart og ført noe på ikke fradrag for at det skal se ut som at du har gjort gode vurderinger, betyr ikke at du har fradrag for det som ligger på den andre [kontoen].” - H

Oppsummert ser vi at de fleste tar hensyn til den ikke fradragsberettigede kontoen på en eller annen måte. Enkelte av revisorene er klare på at eksistensen av en vesentlig ikke-fradragsberettiget konto har betydning for innslagspunktet for hvor stor den fradragsberettigede kontoen skal være før den blir kontrollert, mens andre er mer tilbakeholdne og er klare på at det må være en del av en helhetsvurdering av risiko. Også har vi et par som mener at det i utgangspunktet ikke har betydning for deres risikovurdering av kontoen, fordi de fradragsberettigede kostnadene uansett må kontrolleres.

5.3.3 – Kontoens innhold

En annen faktor vi lurte på om hadde betydning for revisjonen av den fradragsberettigede representasjonskontoen er antallet transaksjoner på kontoen. Denne problemstillingen kom fram under gjennomgangen av casen, og handler om hvorvidt innholdet på kontoen kan påvirke hvorvidt den kontrolleres.

A forklarer at antallet og størrelsen av transaksjonene har betydning for hvor stor kontoen skal være før den blir kontrollert. Hvis han ser at det er veldig mange små transaksjoner på representasjonskontoen som er tidkrevende å kontrollere vil det kunne bidra til at den nedre grensen for at kontoen blir kontrollert øker. Hvis det i stedet hadde vært et fåtall transaksjoner hvor det er tilstrekkelig å kontrollere én post, så er det lettere for han å rettferdiggjøre

ressursbruken på regnskapskontoen. Han gjør altså en slags kost-nytte-vurdering av om denne skattesensitive kontoen trenger kontrolleres.

Den samme argumentasjonen finner vi igjen fra et par av de andre revisorene.

B nevnte også at om en konto består av masse småbeløp ville han nok gjort en vurdering om det er verdt å bruke tid på kontoen.

Mens F kommenterer at andelen som blir kontrollert avhenger mye av størrelse:

“Hvis vi ser at her er det masse smått, så hadde vi nok tatt bare noen få stikkprøver, også konkludert ut med at resten var greit. [Hvis det bare hadde vært 3 store poster] så hadde vi nok tatt alle 3.” - F

C har litt samme tankegang som A, men er klar på at dette kommer an på hvilken erfaring hun har med kunden fra før. I utgangspunktet for C vil mange småbeløp på en konto tilsi en høyere skattevesentlighetsgrense.

“Jeg hadde vel egentlig uansett bare tatt å sett på den i hovedbok. Og sett om det var mange små beløp eller er det store beløp. Det gjør jeg veldig ofte. For å se om det er mange småbeløp på et hundrelapper eller om man har et beløp på 50.000 på et bilag eller en transaksjon. (...) Jeg ser ofte på antall poster i hovedboken før jeg går inn og kikker mer på kontoen. [Hvis det er masse små beløp] ville jeg antakelig bare sett på et par bilag.” - C

På den andre siden har vi de revisorene som mener at mange små transaksjoner taler for en lavere grense.

G påpeker at mange små transaksjoner ville gjort henne usikker på om kunden kan reglene, og at grensen derfor må senkes fordi risikoen for feil er høyere.

H er inne på det samme som G. Jo mer kompleks kontoen er å revidere, jo lavere settes grensen.

Og det samme ser vi hos D:

“Hvis den er vanskelig å revidere er det kanskje en indikasjon på at det er vanskelig for selskapet også å føre kontroll med den.” - D

E kommenterer at dersom han hadde kommet borti en slik konto som fremstår uoversiktlig ville han ønsket å få bedre kontroll på regnskapskontoen ved å bruke statistiske eller skjønnsmessige utvalg for å kontrollere en tilstrekkelig andel av kontoen. Dersom det ble

oppdaget feil i denne kontrollen ville han utvidet kontrollen ytterligere, eller bedt regnskapsfører om å ta en full gjennomgang av kontoen og gi sin vurdering i retur. Han vurderer altså at en uoversiktlig konto tilsier økt risiko og senker skattevesentlighetsgrensen sin tilsvarende.

H poengterer at mange små beløp representerer en risiko og har fokus på øvrige krav på en slik konto:

“(…) Men igjen i revisjon, så er det viktig å kjenne populasjonen. (…) [Mange små transaksjoner kan tyde på at] aksjonærene her er på McDonalds eller Burger King og kjøper seg middag hver dag og putter det som fradragsberettiget representasjon. Så hvis det hadde vært mange små relativt hyppig, så vil jeg nesten reagere på det, ikke sant. Men er det et par tusenlapper på hver eneste føring, så kan det høres ut som en lunsj eller en middag med 2-4 personer. Da er det i utgangspunktet ikke noe som skurrer.

Men da er spørsmålet om legitimasjonskravene er oppfylt for å få fradraget. (…) om det er mange små føringer eller om det er en stor har ikke noe betydning.” - H

D vurderte at mange små transaksjoner på en representasjonskonto, spesifikt, likevel kan være risikominimerende basert på en kjennskap til hvordan reglementet fungerer (for representasjon har man for eksempel en øvre beløpsgrense på 500 per person for kostnader til uteservering (Takseringsreglene 2020, §2-3-5; Skatte-ABC 2020/2021).

“Hvis du ser på representasjon og du har småbeløp som indikerer at du har bevertning som er innenfor grensene. Da er jo det en revisjonshandling i seg selv å se på hvilken type poster som ligger der. Er det høye poster som ligger på den kontoen så er det kanskje en indikasjon på at man har en del risiko for at man har gått over grensene, som da medfører at man ikke har fradragsrett på noe.” - D

Oppsummert har vi observert at innholdet på kontoene har ulik påvirkning for skattevesentlighetsgrensen til revisorene. Enkelte argumenterer for at det senker grensen som en faktor i en kost-nytte-vurdering av om det er verdt å kontrollere den. Mens andre vurderer antallet og størrelsen av transaksjonene som en risikofaktor som kan kreve skjerpede handlinger.

5.3.4 – Statens fordel eller ugunst

I denne faktoren lurer vi på om det har betydning for skattevesentlighetsgrensen om risikoen er at feil vil være til statens fordel, enn om de kommer til statens ugunst. For eksempel at konsekvensen av feil er at selskapet betaler for mye skatt.

Revisorene ga to forskjellige synspunkter på denne problemstillingen.

B, C og H mener i utgangspunktet at en slik faktor ikke skal ha noe å si for skjønnsutøvelsen ved planlegging av kontroll på skatt.

“Nei, vil ikke si det. Risikoen er lavere for vår del [hvis det er vurdert til statens gunst], men man vil jo gjerne at man skal spare skatt også.” - B

“Nei, der sorterer jeg ikke ut og gjør det på en måte hvis det er til selskapets ugunst og på den andre måten hvis det er til selskapets gunst. Utgangspunktet er at vi har den samme iboende risikoen. (...) Jeg sorterer ikke ut kontoen basert på om Skatteetaten kommer bra eller dårlig ut.” - H

A, D, E, F og G virker å ha en innstilling der man er mer åpen for å prioritere risiko for feil til statens ugunst, da det er der de opplever at risikoen for revisor ligger. E hensyntar dette i sin risikovurdering, men er klar på at man bør være bevisst saken fra begge sider:

“Er det til kundens ugunst så bekymrer aldri skatteetaten seg. Så er det den veien så er vi mer eller mindre påpasselige. For vår del, da. Men det blir jo feil, for jeg har fått kjeft av kunder som har fått korreksjoner til sin gunst av skatteetaten, fordi at jeg ikke gjorde sånn at de sparte mer skatt. Du må være bevisst begge veier.” - E

“Hvis kunden har lagt seg på en linje hvor man er konservativ for selskapet, eller man bare har tatt en konservativ tilnærming på vanskelige skattemessige vurderinger, så er det lettere å akseptere enn om kunden er aggressiv og utfordrer regelverket, og kan komme i en posisjon hvor Skatteetaten ville tatt en annen konklusjon.” - D

A understreker betydningen av at det er kunden som i utgangspunktet selv har ført kostnadene uten fradrag på representasjonskontoen. Han ville derfor heller satt fokus på den fradragsberettigede kontoen med hensyn til konsekvensen for feil til statens ugunst:

“Hvis de selv har klassifisert og ført kostnadene på konto som ikke fradragsberettiget, da tenker jeg at de har gjort den vurderingen selv. Så jeg ville nok hatt mer fokus på kostnader som har blitt ført på kontoen med fradrag for å se om noe av det er feilført. Altså at det burde vært ført på konto for ikke fradragsberettiget.” - A

Oppsummert ser vi at hvorvidt en skattemessig feil går til statens fordel eller ugunst påvirker. Det synes å ha betydning for revisors risikovurderinger, og det påpekes at eventuelle feil til statens fordel generelt er lettere å akseptere, da slike feil ikke medfører en risiko for bøter fra staten dersom de blir oppdaget i bokettersyn. Mens andre mente at det ikke hadde særlig betydning hvilken retning risikoen for skattemessige feil går, da de ønsker å være like nøye på eventuelle feil som ville vært til selskapets ugunst.

5.3.5 – Permanent eller midlertidig feil

En annen konsekvens-relatert faktor vi var nysgjerrig på om hadde påvirkning er hvorvidt risikoen er at eventuelle skattemessige feil vil være av permanent eller midlertidig art.

Når vi snakker om midlertidige feil er det snakk om feilrapportering som uansett vil reverseres i etterfølgende år, typisk tidfestingsfeil. Altså vil feilen være til stede det ene året, men reverseres i fremtiden. Et eksempel på dette kan være feilregistrering av periode på inntekter som er opptjent i nåværende år, men hvor innbetalingen blir registrert året etter. Dette gir en type feil i årsregnskapet som “retter seg selv” i løpet av de etterfølgende årene. Dette er i motsetning til permanente feil som ikke reverseres. For eksempel en feilvurdering av hvorvidt en kostnad er fradragsberettiget eller ikke.

Vi ønsket å se om revisorene vurderer at midlertidige feil er mindre alvorlige, og hever skattevesentlighetsgrensen dersom risikoen er at feil kun er av midlertidig art.

Noen av revisorene vi intervjuet virket å ha en innstilling med mer fokus på permanente feil, da de vurderer at det er større risiko for både selskapet, Skatteetaten, og dermed også seg selv når feilene ikke reverseres i etterfølgende år. B og A kommenterer at det er lavere toleranse for permanente feil enn midlertidige.

“I de fleste tilfeller om du oppdager feil som gjelder permanente forskjeller i næringsoppgaven, så vil man be om at de korrigeres nesten uansett. Men så tror jeg at man har en større grense på midlertidige forskjeller. I forhold til at det blir mer en periodisering.” - B

Men, D påpeker samtidig at revisorer flest nok tar litt enkelt på dette, da de har erfaring med at Skatteetaten er like strenge på feil knyttet til midlertidige forskjeller og gir straffeskatt på slike feil også.

“I utgangspunktet er [permanente feil] en større risiko for både selskapet, for staten, og indirekte for oss også. Men vi ser jo samtidig at Skatteetaten er nesten like strenge på feil knyttet til midlertidige forskjeller, og gir også straffeskatt på dem. Jeg tror nok at vi av natur er mer på vakt på det som går på permanente, men basert på hvordan det håndteres av Skatteetaten så burde man kanskje ligget på samme nivå på begge to. (...) Vi tenker kanskje at en feil på en permanent forskjell er mer alvorlig enn på midlertidig siden man blir henta inn igjen året etterpå.” - D

G forklarer at hun gjør en vurdering av hvorvidt det er risiko for periodiseringsfeil eller permanente feil når hun utfører revisjonen.

“(…) [Er det] en permanent forskjell, da er løpet kjørt. Men er det en midlertidig forskjell, så kommer det litt an på beløpets størrelse, og sånne ting. Men jeg har i hvert fall det med i vurderingen i mitt bakhode. Men det står ikke noe sted i vår metodikk at det skal være med i vurderingen, så det går på de vurderingene jeg mener vi kan forsvare å ta.” - G

På den andre siden var det et par av revisorene som ikke vurderer faktoren i det hele tatt.

E svarer på spørsmål om risiko for periodiseringsfeil er like viktig som permanente feil:

“Ja, det vil jeg si. Det er ikke sikkert at mine kollegaer synes det, men jeg mener det må korrigeres for. Og det er ikke noe vanskelig å korrigere for det. Du må bare ha kontroll på det, putte det inn i forskjellsskjemaet, og forklare hva du har gjort. Så skjønner Skatteetaten det.” - E

Oppsummert ser vi at noen hensyntar hvorvidt feilene er permanente eller midlertidige, mens andre ikke.

6 – Diskusjon og analyse

I dette kapitlet vil vi analysere funnene vi har presenterte i kapittel - 5 opp mot teorien som er presentert i kapittel 3. Vi har hatt et mål om å kartlegge hvilke faktorer revisorer, i sitt skjønn, benytter for å fastsette og underbygge sin skattevesentlighetsgrense.

Strukturen til dette kapitlet følger samme oppsett som kapittel 5 – Funn, i henhold til kapittel 3.3, tabell 2.

6.1 – Objektive faktorer

6.1.1 – Retningslinjer

Som vi kom inn på gjennom intervjuene hadde ingen av selskapene egne retningslinjer å følge.

Stort sett brukte de eget skjønn, i overensstemmelse med veiledningen i SA 3801.

Men C kommenterte at hun pleier å skrive ned skattevesentlighetsgrensen. Det kan tyde på en mer metodisk tilnærming, og kan føre til at det oppstår normer som blir førende for skattevesentlighetsgrensen dersom uerfarne kolleger ser resultatet av hennes skjønnsutøvelse. Dette gir mening ut fra teorien til Bonner (2008) om lover og standarder (normer vurderer vi som en del av disse) som en miljømessig skjønnsvariabel med betydning for skjønnsutøvelsen, da kollegene kan tolke hennes fremgangsmåte som den mest korrekte.

Effekten av å være en del av et team er en annen av Bonner (2008) sine miljømessige variabler vi observerte. Som H nevnte er skjønnsutøvelsen mye avhengig av medarbeiderne på oppdraget som fører an med de innledende skjønnsvurderingene, mens han som oppdragsansvarlig kun “drar i de store linjene”. Det vil si at både den som utfører arbeidet, og den som har ansvaret for revisjonen har påvirkning på skjønnbruken. Dette definerer Bonner som gruppeskjønn, og er normalt ansett positivt for skjønnsutøvelsen.

Hasan et al. (2020) påpeker at økt erfaring bidrar til økt treffsikkerhet på vesentlighetsgrenser. Slikt sett vurderes det positivt at ansvarlig revisor bidrar med sine innspill under revisjonen.

Selv om revisorene ikke har konkrete retningslinjer for skattevesentlighetsgrensen påpekte A at revisorbransjen i praksis setter fokusområder basert på myndighetenes fokus. Her har bransjen observert, eller fått beskjed om, at deler av regnskapet må kontrolleres mer nøye. I praksis blir dette en uskreven retningslinje hvor revisorbransjen løpende tilpasser seg myndighetenes behov.

En annen faktor som ikke ble nevnt av noen av revisorene var effekten av tilbakemeldinger. Dette er en annen av Bonner (2008) sine miljømessige variabler. Hvis den oppdragsansvarlige revisoren gir tilbakemeldinger til sine medarbeidere om skjønnsbruk er det naturlig å tenke at medarbeiderne kommer til å ta hensyn til disse tilbakemeldingene i andre oppdrag med denne revisoren. Da fungerer tilbakemeldingene i praksis som retningslinjer.

6.1.2 – Referanseverdier

Ingen av revisorene benytter referanseverdier i sin fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen. Samtlige baserer seg altså på bruk av profesjonelt skjønn.

Dette var en faktor vi mente var interessant, da Eilifsen og Messier Jr (2015) påpeker i sin forskning at det er utstrakt bruk av kvantitative referanseverdier ved fastsettelse av vesentlighetsgrenser på ordinær revisjon. Vi ønsket å se om dette også var praksis for skattevesentlighetsgrensen.

At ingen av revisorene brukte referanseverdier kan vurderes positivt, da Hasan et al. (2020) påpeker at dette kan føre til lavere kvalitet og nøyaktighet på vesentlighetsgrensen. De påpekte at revisorer som er mindre opptatt av å overholde regler og retningslinjer, og heller baserer vesentlighetsfastsettelsen på sitt profesjonelle skjønn som regel oppnår en mer nøyaktig vesentlighetsgrense.

Hasan et al. (2020) sin studie underbygger altså at å unngå bruk av referanseverdier er den beste løsningen for skattevesentlighetsgrensen, i og med at SA 3801 ikke setter noen andre krav eller veiledninger til skjønnsutøvelsen.

6.2 – Erfaringsbaserte faktorer

6.2.1 – Bransje

Som vi har vært inne på i Funn-delen er kunnskap om kundens bransje viktig. Oppsummert blir bransje benyttet som et overordnet rødt flagg i forhold til om det er risiko for misligheter og feil. Samtidig som det blir benyttet som en indikasjon på hvilke skattemessige problemstillinger de kan forvente.

At noen bransjer fremstår mer redelig enn andre har betydning for skjønnsutøvelsen ved at revisor i utgangspunktet har en negativ eller positiv innstilling til selskapet. Maskinsalg-

bransjen som ble presentert i casen hadde flere av revisorene en forutinntatt mening om at representerer en risiko og krever mer detaljert revisjon. Denne forventningen er basert på erfaringer fra andre selskaper i samme bransje. Her har altså revisor skapt seg en forventning om at det er forhøyet risiko for feil, og vil ha større fokus på poster som innebærer en høyere risiko.

Vi har observert at også Skatteetaten har mer fokus på noen bransjer fremfor andre. Blant annet i 2020 har de hatt et fokus på å følge opp svart arbeid i håndverkerbransjen, og har publisert kampanjer for å slå ned på praksisen Skatteetaten (2020, 16. juli). Dette underbygger rimeligheten av at revisor har fokus på bransje i sin fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen.

Her har vi sett at revisorene bruker sin bransjekunnskap som grunnlag for skjønnsutøvelsen. Selskaper i bransjer hvor det er forventning om høy risiko krever en lavere skattevesentlighetsgrense. Dette er i henhold til Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Kunnskap.

6.2.2 – Kjennskap til kunden

Denne faktoren ble i stor grad knyttet opp mot risikovurderingen, og synes å være sentral for revisorenes forventninger om hvilke risikomomenter som eksisterer, og hvorvidt de kan stole på informasjon de mottar fra kunden.

Det nevnes at kjennskap til kunden er viktig for vurdering av kundens moral, og sannsynligheten for at de prøver å lure noe unna. Hvis revisor er trygg på at regnskapet sannsynligvis er uten vesentlige feil vil de være mer tilbøyelig til å øke skattevesentlighetsgrensen. En grunn til å gjøre dette er for å kutte ned på unødvendig tidsbruk der de ikke mener det foreligger risiko, samtidig som de heller kan fokusere på andre risikoområder. Av skjønnsteorien har vi utgangspunkt i Bonner (2008) sin personlige variabel Kunnskap, fordi det bygges en forventning basert på tidligere erfaringer. Men også de miljømessige variablene Tidspress og Incentiver er relevante (Bonner, 2008). Dette er fordi revisor normalt har et tidsbudsjett å forholde seg til, som gjør at de må effektivisere arbeidet sitt og legge fokus der de mener det foreligger risiko.

Effekten av tidspress må man dog være klar over at representerer en risiko. Eilifsen og Messier Jr (2014) påpeker at hastverk er en av de mest vanlige fellene mot kvaliteten på skjønnsutøvelsen, da man kan risikere å "løse" feil problem eller ikke finne den optimale løsningen.

D trekker fram at andre deler av revisjonen kan brukes som grunnlag for å øke skattevesentlighetsgrensen. Dette er basert på om han har fått et bra inntrykk av kundens rutiner, internkontroll og kvalitet på andre vurderinger. Altså underbygges skattevesentlighetsgrensen på erfaringer (i henhold til skjønnsvariabelen Kunnskap, (Bonner, 2008)) fra den øvrige revisjonen. Dette er også en effekt av tidspress, fordi det er mer effektivt å konkludere overordnet.

G påpeker at hun vurderer skattevesentlighetsgrensen likt som arbeidsvesentlighetsgrensen. Hvis de har kjennskap til at det har pleid å være mye feil tilsier metodikken deres at de skal sette ned arbeidsvesentlighetsgrensen. Altså benytter hun allerede eksisterende metodikk til å underbygge sin bruk av skjønn på skattevesentlighetsgrensen.

Ellers ser vi at de siste påstandene til D og H i praksis handler om Kunnskap (Bonner, 2008). De gjør seg opp en forventning basert på hvilke risikoområder de har identifisert, og bruker dette som en basis for skattevesentlighetsgrensen.

Kjennskap til kunden ser vi at er sentral for revisorenes fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen. Faktoren har vi vurdert at påvirkes av Bonner (2008) sine skjønnsvariabler Kunnskap, Tidspress og Insentiver.

6.2.3 – Internkontroll

Vi antok på forhånd at internkontroll er en faktor som påvirker skattevesentlighetsgrensen. Ikke alle revisorene nevnte internkontroll direkte, men refererte ofte til det ved vurdering av andre faktorer.

B, C og D var opptatt av å kunne fastslå om internkontrollen er effektiv, eller ikke. De ønsket å kjenne til hvilke rutiner som finnes hos kunden, om de er effektive, og om selskapet behersker gjeldende regelverk. En positiv konklusjon på internkontrollen vil bidra til at man kan underbygge en forventning om få feil.

D trakk fram internkontrollen opp mot sammensetningen av ledelsen. Dersom selskapet kan vise til en effektiv styringsstruktur med god arbeidsdeling vil det bidra positivt, og revisor vil ha grunnlag til å forvente få feil.

Revisors konklusjon på kvaliteten av internkontrollen observerte vi at har betydning for skattevesentlighetsgrensen, med hensyn til Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Kunnskap. Dersom revisor kan underbygge en forventning om at internkontrollen er god nok

til å oppdage eventuelle feil kan en høy skattevesentlighetsgrense forsvares. Dette støttes opp av Hasan et al. (2020) som påpekte at økt kunnskap er positivt for treffsikkerheten til vesentlighetsgrensen.

Internkontroll vurderer vi at er en betydningsfull del av revisorenes fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen. Faktoren påvirkes av Bonner (2008) sin skjønnsvariabel Kunnskap.

6.2.4 – Kjennskap til regnskapsfører

Kjennskap til regnskapsfører kom opp som en faktor i intervjuene. Regnskapsførerens erfaring og integritet, og hvorvidt den er internt eller eksternt ansatt er poenger som flere tar opp.

Dersom selskapets regnskapsfører er internt ansatt i selskapet opplevde de en høyere risiko for at regnskapet tilpasses, fordi regnskapsfører kan påvirkes av å sitte tett på ledelsen og være avhengig av jobben. Vi opplevde det derfor viktig for revisorenes skjønnsutøvelse om regnskapsfører er ekstern eller internt ansatt. Likevel reduseres risikoen noe om det er en regnskapsfører de vet er erfaren og har vist god integritet tidligere. B var klar på at dersom erfaringene viser at regnskapsfører gjør mye feil tilsier dette en forhøyet risiko og lav vesentlighetsgrense.

En regnskapsfører med lang erfaring og som har vist god integritet, derimot, underbygger en høyere skattevesentlighetsgrense.

Revisors inntrykk av regnskapsfører har altså betydning for forventningene til kvaliteten av selskapets regnskapsføring og risikoen for bevisste feil. Dette er knyttet til Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Kunnskap. I likhet med flere av de andre erfaringsbaserte faktorene gjør revisor seg opp en forventning som grunnlag for fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen.

6.2.5 – Kundens størrelse

Størrelsen på selskapet var en faktor vi hadde en forventning om at ville ha betydning for samtlige revisorer. Som vi kjenner til fra Eilifsen og Messier Jr (2015) sin kartleggingsstudie av revisors vesentlighet, blir vesentlighetsgrensen fastsatt ved hjelp av referanseverdier. Selskapets størrelse får dermed betydning for den ordinære vesentlighetsgrensen.

Samtidig vurderte vi det som logisk at jo større selskapet er, jo vanskeligere vil det være å skaffe full oversikt, og det vil stride mot sunn fornuft å kontrollere alt basert på en kost-nyttevurdering.

Innledningsvis påpekte både A og H at en skattemessig feil utgjør like mye i proveny uavhengig av selskapets størrelse. Basert på en ren provenymessig risikovurdering vil det være unaturlig å gjøre forskjell på størrelsen på selskapene, siden konsekvensen for skatteinnbetalingen (og et eventuelt erstatningskrav mot revisor) vil være den samme. Dette kan ha betydning for ansvarlig revisor, avhengig av deres risikovillighet.

Men, videre ut ifra intervjuene ble det klart at kundens størrelse likevel hensyntas.

A påpekte at han har en forventning til at større selskaper har bedre internkontroll, og E presiserte en høyere forventning til børsnoterte selskaper. Det vil si at de har satt seg en forventning basert på erfaring fra andre store selskaper, og baserer seg dermed på Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Kunnskap.

Mens H fremhever at når selskapene blir store nok er det ikke logisk å kontrollere mindre beløp lenger, da en eventuell konsekvens per ansatt blir minimal. Han syntes altså å basere en lavere risiko på at eventuell konsekvens per ansatt blir mindre i store selskap. Denne måten å utøve profesjonelt skjønn på kan forklares ut fra Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Risikovillighet.

Ellers var det ingen som foretok en matematisk beregning av sammenhengen mellom størrelsen på selskapet og størrelsen på skattevesentlighetsgrensen. For eksempel kommenterte H og F spesifikt at det ikke er en linearitet i dette forholdet mellom størrelse og vesentlighetsgrense. Dette underbygger at revisorene har fokus på utøvelse av profesjonelt skjønn fremfor metodisk bruk av referanseverdier.

Dette stemmer godt overens med funnene i kapittel 6.1.2, der vi fant at ingen av revisorene benytter referanseverdier for å fastsette skattevesentlighetsgrensen.

Et annet syn på Kundens størrelse som ingen av revisorene nevnte, men som vi tenker at har betydning, er hvilke forventninger kunden har til revisors arbeid basert på at de betaler for tjenesten og at revisor ønsker å maksimere egen fortjeneste.

Dette har sammenheng med Bonner (2008) sin miljømessige skjønnsvariabel Incentiver. Revisjon er ikke ansett å være en spesielt billig tjeneste, så vi kan se for oss en situasjon hvor en stor kunde ville protestert dersom de opplevde at revisor brukte for mye energi på å kontrollere små regnskapsposter som de knapt har fokus på selv, da konsekvensen av å bli ilagt straffeskatt uansett ville vært ubetydelig. Dette har betydning for kundens tilfredshet,

som et indirekte insentiv.

Samtidig forventer vi at revisor er interessert i å maksimere egen fortjeneste. Da vil det ikke være lønnsomt å kontrollere for mye hvis konsekvensen av feil er lav. Her vil også Bonner (2008) sin miljømessige skjønnsvariabel Tidspress ha betydning, med tanke på en kost-nyttevurdering; Kostnaden er i form av en økt risiko for feil dersom de kontrollerer mindre, mens nytten kommer i form av økt kundetilfredshet og fortjeneste dersom revisor jobber tidseffektivt.

Kundens størrelse ser vi at har betydning for revisor sin vurdering av skattevesentlighetsgrensen, men under forbehold om at grensen ikke er proporsjonal med størrelsen.

Faktoren påvirkes av de skjønsmessige variablene til Bonner (2008): Kunnskap, Risikovillighet, Insentiver og Tidspress.

6.2.6 – Eierforhold

En faktor vi antok ville ha påvirkning på skattevesentlighetsgrensen var de interne eierforholdene. Årsaken til dette var av at vi betraktet enkelte eiersammensetninger som «røde flagg» med tanke på skattespørsmål, og samtidig har vi sett i kapittel 2.2.1 at risikovurderingen for den ordinære vesentlighetsgrensen kan påvirkes av selskapets eiersammensetning (Gulden, 2015).

Revisorenes svar spriket mer enn vi hadde forutsett.

Noen av revisorene mente at eierforhold ikke var relevant for skatt. Derav E som kommenterte at konsekvensen av feil på skatten er den samme uavhengig av eierforhold. Dette er en forsiktig vurdering som virker å være påvirket av Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Risikovillighet.

De revisorene som vurderte eierforhold, gjorde en del forutsetninger om hvordan eierforholdene faktisk så ut. Det ble påpekt at eneaksjonærer har større mulighet og insentiv til å pynte på regnskapet, mens i selskaper med mange eiere forventes det at internkontrollen er bedre.

I casen ble forutsetningen om at det er 4 likestilte aksjonærer trukket fram som en faktor som reduserer risikoen av G, da hun har en forventning om at aksjonærene passer på hverandre.

For de revisorene som hensyntar eierforhold som faktor synes det å være som et ledd i å sette en forventning om hvor høy risiko det er for feil. Her er det Bonner (2008) sin personlige

skjønnsvariabel Kunnskap som står sentralt. Revisorene benytter sine erfaringer fra andre selskap til å sette en forventning om eiersammensetningens påvirkning på skattevesentlighetsgrensen.

Dette var dog en faktor som vi opplevde at ikke var naturlig for alle revisorene å vurdere, da den sjelden ble nevnt uoppfordret og svarene ble opplevd vage.

Vi tenker at dette kan skyldes at faktoren normalt vurderes som en liten bestanddel av en komplett risikovurdering, og ikke alene. Men samtidig var det noen av revisorene som mente at eierforholdene ikke har betydning, så det kan tyde på at denne faktoren ikke bør tillegges særlig vekt.

6.2.7 – Tidligere års revisjon

Tidligere års erfaring med revisjon var enda en faktor vi på forhånd hadde en forventning om at påvirker revisors skjønnsutøvelse. Denne hypotesen var basert på kjennskap til at informasjon fra tidligere revisjoner blir hensyntatt ved fastsettelse av arbeidsvesentlighetsgrensen (Gulden, 2017). Også har vi, gjennom intervjuene, sett at revisorene hensyntar tidligere erfaringer ved vurdering av de øvrige erfaringsbaserte faktorene.

Enkelte av revisorene kommenterer at de benytter tidligere års revisjon som en del av kunnskapsgrunnet på kunden de reviderer og da spesielt for å identifisere risikoområder. Dette er kunnskap som stammer fra revisors personlige involvering fra årene før. Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Personlig involvering identifiseres hovedsakelig som en trussel mot god skjønnsutøvelse. Dette skyldes at revisor har en tendens til å bruke den informasjonen som ligger lettest tilgjengelig ved å ta utgangspunkt i vurderinger som er gjort tidligere, og kan ha for stor tillit til at tidligere års arbeid passer bra til årets vurderinger (Eilifsen & Messier Jr, 2014).

Som for de andre erfaringsmessige skjønnsfaktorene har dette betydning for Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Kunnskap. Erfaring fra tidligere år benyttes for å tilpasse forventningene til hvor det er forhøyet risiko.

Første års revisjon som en faktor som krever en lav skattevesentlighetsgrense tolket vi at var en selvfølgelig faktor for de fleste revisorene, siden flesteparten ikke kommenterte den. Altså

at det er underforstått at det er forhøyet risiko ved første års revisjon. A og F bekrefter dette ved sine kommentarer av faktoren.

Oppsummert ser vi at tidligere års erfaring bidrar til å øke kunnskapsgrunnet som gjør at skjønnsutøvelsen blir bedre. Mens mangel på erfaring, ved første års revisjon, innebærer en forhøyet risiko som må hensyntas ved fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen.

Men det skal sies at dette er en faktor som i stor grad henger sammen med flere av de andre erfaringsbaserte faktorene. Flere av disse faktorene har vi sett at handler om tidligere erfaring, og da er erfaringer fra tidligere års revisjon ofte relevant.

6.2.8 – Analyse mot fjorår

I casen fikk revisorene vite at kontoen ikke var revidert i fjor. Noen ønsket dermed å vite størrelsen på fjorårets saldo. Dette kan tolkes som at de ønsket å forankre årets beslutning basert på fjorårets vurdering. Altså, dersom saldoen er uendret og kontoen ikke ble kontrollert i fjor, syntes det mer sannsynlig at de konkluderer med at den ikke trenger kontrolleres i år heller.

Flere kommenterte også at de vurderer risiko ved å se om det har skjedd vesentlige endringer siden i fjor. Ingen endring mot fjoråret benyttes som et argument for en høyere skattevesentlighetsgrense.

Her benytter de seg av Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Kunnskap til å sette en forventning basert på fjorårets beslutning som del av skjønnsutøvelsen.

Den oppgaverelaterte skjønnsvariabelen Informasjonsrelevans, og da spesifikt Forankring som en risiko mot god skjønnsutøvelse vurderer vi at er relevant her (Bonner, 2008).

Det er en risiko for at revisor tar utgangspunkt i fjorårets størrelse på skattevesentlighetsgrensen (her fungerer størrelsen på representasjonskontoen som en proxy for skattevesentlighetsgrensen) og endrer den utilstrekkelig med hensyn til årets endringer (Eilifsen & Messier Jr, 2014). Dersom kontoen ikke ble revidert i fjor er det god sjanse for at de konkluderer med at den heller ikke må revideres i år, så lenge kontoens saldo og alle andre forhold er like.

Dette vil si at det synes å være en risiko for at revisor utøver sitt profesjonelle skjønn med for stor tilbøyelighet til å basere seg på fjorårets konklusjon, uten at den nødvendigvis vet/husker om fjorårets vurdering var god.

Risikoeffekten av forankringen i fjorårets saldo kan bli ytterligere forsterket dersom revisor i tillegg var med på revisjonen av kontoen tidligere, med hensyn til tilgjengelighetstendensen og risikoen rundt skjønnsvariabelen Personlig involvering (Eilifsen & Messier Jr, 2014) (Bonner, 2008). Fordi da er det en fare for at man vektlegger sin egne personlige erfaring og involvering for høyt ved vurderingen av en ny grense. Om tidligere involvering var av lav kvalitet, vil dette kunne føre til nye svake involveringer om man ikke har fått tilbakemeldinger eller gjort evalueringer av tidligere arbeid (Bonner, 2008).

Oppsummert fant vi at Analyse mot fjoråret ser ut til å være betydningsfull for revisorenes vurdering av vesentlighetsfastsettelsen. Denne faktoren blir påvirket av de skjønsmessige variablene Kunnskap, Informasjonsrelevans og Personlig involvering til Bonner (2008).

6.3 – Risikobaserte faktorer

6.3.1 – Risikovurdering

En sentral faktor for ordinær revisjon er revisors risikovurdering. Betydningen av risikovurderingen er festet i ISA 315 som en viktig faktor for skjønsvurderinger. Det er også festet i SA 3801 punkt 12 at revisjonsteamets medlemmer må gjøre en risikovurdering av om det er fare for at skatteopplysningene er eksponert for vesentlige feil eller misligheter. Dette vil ha betydning for hvor høyt skattevesentlighetsgrensen kan settes.

Et par av revisorene vi intervjuet påpekte at skatt og avgifter i utgangspunktet alltid må kontrolleres nøye. E nevnte det i forbindelse med at regningen for feil på skatt og avgifter vil bli videresendt til revisor, mens H nevnte det i forbindelse med konsekvenser for den personlige aksjonæren.

Her vurderer vi at de personlige skjønnsvariablene Risikovillighet og Motivasjon til Bonner (2008) er sentrale.

Motivasjon i form av eksterne faktorer, som økonomiske insentiver og krav om ansvarliggjøring, fremstår viktig for E sitt argument, fordi ansvarlig revisor risikerer å bli holdt økonomisk ansvarlig for eventuelle feil. Mens for H sitt argument synes det å være et fokus på indirekte økonomiske insentiver i form av å dyrke et godt forhold til kundene ved å ha fokus på at aksjonær ikke betaler for mye skatt.

Intern motivasjon kan være at fagfolk har et ønske om å fremstå kompetente og inneha et godt omdømme, altså går det på yrkesstolthet.

Av andre sentrale faktorer har vi Bonner (2008) sin miljømessige skjønnsvariabel Ansvarliggjøring. Denne faktoren går ut på at revisor kan settes personlig ansvarlig for skattemessige feil og ilegges straff. Dette vil ha effekt på revisors risikovillighet, som påvirker risikovurderingen og skattevesentlighetsgrensen. Flere av revisorene vi intervjuet, deriblant både E og H, var oppdragsansvarlige partnere og er dermed normalt de som står personlig ansvarlig for revisjonen. Dette påvirker naturligvis deres risikovillighet og underbygges av DeZoort et al. (2006) sin studie om ansvarliggjøring.

D forklarte at han gjør en prioritering av hvilke kontoer som har størst risiko. Et slikt prioriteringsbehov framstår nødvendig som en effekt av tidspress i revisjonen. Tidsbudsjetter i revisjonen nødvendiggjør prioritering av hva som revideres, og hvor nøye, ut fra en risikovurdering. Dette er en målrettet måte å utføre revisjonen på og er nødvendig for å jobbe effektivt, mot en økt risiko for uoppdagede feil.

Risikovurdering vurderer vi at er av sentral betydning for vurderingen av skattevesentlighetsgrensen. Vi har observert at den påvirkes av de skjønsmessige variablene risikovillighet, motivasjon, ansvarliggjøring, tidspress og insentiver til Bonner (2008).

6.3.2 – Fradrags- eller ikke fradragsberettiget konto

I casen ønsket vi å høre hvorvidt eksistensen av en ikke fradragsberettiget representasjonskonto bidro til lavere risiko for feil på den fradragsberettigede representasjonskontoen.

Noen vurderer at eksistensen av en ikke fradragsberettiget konto tilsier at selskapet kjenner til reglene om at det er forskjell på om representasjon er fradragsberettiget, eller ikke, og bruker det som et argument for å øke sin skattevesentlighetsgrense.

Her bygger revisorene seg opp kunnskap om selskapet som grunnlag for en forventning. De ser at selskapet har gjort en aktiv vurdering av fradragsretten, og har dermed gjort seg opp en mening om at selskapet virker å være tilstrekkelig kompetente.

Dette er en forenklet metode å kontrollere skattepostene på, men passer dermed bra med hensyn til Bonner (2008) sine miljømessige faktorer Tidspress og Insentiver, ut fra en kost-nytte-vurdering.

Men, i en slik situasjon hvor man har gjort seg opp en forventning basert på et førsteinntrykk skal man være klar over fellen for å lete etter bekreftende informasjon, som nevnt av Eilifsen

og Messier Jr (2014) under Bonner (2008) sin oppgaverelaterte skjønnsvariabel Effekt av informasjonsinnhenting. Det er en tendens til å konkludere positivt for tidlig hvis man finner informasjon som bekrefter forventningene, til tross for at informasjonen faktisk kan være irrelevant.

Noen av revisorene ville testet den fradragsberettigede kontoen like nøye uansett. Dette er av hensyn til at det er her de mener at risikoen ligger. Også vet de gjerne at slike vurderinger kan være komplekse. Spesielt casen vår med utgangspunkt i en representasjonskonto er et typisk komplisert skattemessig tema, siden reglene i skatteloven (sktl, 2000, § 6-21) og tilhørende forskrifter er forholdsvis kompliserte.

At noen av revisorene mener at risikoen ligger på den fradragsberettigede kontoen, fremfor den ikke-fradragsberettigede kontoen tilsier at de har respekt for eventuelle straffereaksjoner fra myndighetene, i henhold til Bonner (2008) sin miljømessige skjønnsvariabel Ansvarliggjøring. Feil på den fradragsberettigede kontoen kan resultere i bøter, tapt autorisasjon, eller i ytterste konsekvens fengsel. I motsatt fall vil feil på den ikke-fradragsberettigede kontoen heller føre til at kunden blir misfornøyd fordi den betaler for mye skatt. Revisor blir til en grad ansvarliggjort her også, da det kan føre til kjeft av kunden, og eventuelt tap av oppdraget. Men vårt inntrykk var at dette ikke var like viktig for revisorene vi snakket med.

Ellers så vi at noen av revisorene vurderte dette opp mot kjennskap til kunden og dens regnskapsfører. Hvis de har god erfaring med den øvrige kontrollen i selskapet vil det være bidragsytende til at de kan stole på at selskapet er i stand til å gjøre en kompetent vurdering av fradragsretten. Dette henger altså tett sammen med vurderingene av de erfaringsbaserte faktorene.

Effekten av revisjonskundens bruk av fradrags- og ikke fradragsberettiget konto virker å ha mindre betydning for revisor sin vurdering av skattevesentlighetsgrensen. Faktoren påvirkes av de skjønsmessige variablene Kunnskap, Insentiver, Tidspress, Effekten av informasjonsinnhenting og Ansvarliggjøring til Bonner (2008).

6.3.3 – Kontoens innhold

I casen dro vi frem et eksempel på en arbeidskrevende (kompleks) konto å revidere. Vi ønsket å se i hvilken grad revisorene utførte en kost-nytte-vurdering ved kontroll av skatter relevante kontoer.

Som Rekdal (2015) påpeker i sin artikkel: “Revisor må finne balansepunktet mellom økte kostnader og redusert risiko”. Dette for å redusere revisjonsrisikoen på oppdraget ved hensiktsmessig bruk av direkte og indirekte kontroller.

Her fikk vi sprikende svar. I casen ba vi samtlige revisorer om å sette en verdi for hvor liten representasjonskontoen skulle være før de ikke ville revidert den. Ingen satte denne størrelsen under 10 000, så det er tydelig at alle gjør en viss kost-nytte-vurdering, da risiko for en skattefeil på 22% av 10 000 kunne aksepteres av samtlige. Men utover dette varierte det mye. At ingen setter grensen til 0 gir mening med hensyn til en kost-nytte-vurdering.

Dette gir mening med hensyn til Bonner (2008) sin miljømessige skjønnsvariabel Tidspress, da revisor ikke har ubegrenset med tid.

I casen lurte vi på om antall transaksjoner hadde betydning. Her fikk vi noe varierende svar. Delvis fordi revisorene vurderte spørsmålet ulikt basert på eget skjønn og egne erfaringer, og delvis som en konsekvens av ulik grad av risikovillighet. Noen vurderte at mange små transaksjoner på en slik konto er tidkrevende å revidere, og ville dermed økt kontoens skattevesentlighetsgrense basert på en kost-nytte-vurdering. Dette tyder på at disse revisorene er noe mer risikovillige enn de som ikke framstår villig til å øke grensen, i henhold til Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Risikovillighet.

Som vi siterte D: “*Hvis den er vanskelig å revidere er det kanskje en indikasjon på at det er vanskelig for selskapet også å føre kontroll med den*”. Her trekker han fram en vurdering av oppgavens kompleksitet (ref. Bonner (2008) sin oppgaverelaterte skjønnsvariabel Kompleksitet), og påpeker at en kompleks konto som har større krav til evner, kunnskap eller arbeidsmengde også krever mer presis kontroll av revisor.

Mens andre fremhever at mange transaksjoner kan tyde på forhøyet risiko for at kunden prøver å skjule noe; Dette vurderer vi å ha sammenheng med Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Kunnskap, siden revisor synes å benytte erfaring med tilsvarende problemstillinger fra andre selskaper.

Ellers kommenterte også D at å se på beløpene på kontoen kan være en revisjonshandling i seg selv dersom beløpene svarer til forventningene om hva som skal ligge på kontoen. Ved kjennskap til regelverket om representasjon kan altså revisor tilpasse sin forventning for å redusere risiko. Som nevnt i kapittel 5.3.3 er det risikominimerende om alle bilagene på kontoen er under kr 500, så lenge revisor kan godtgjøre at de øvrige reglene for representasjon følges. Denne vurderingen er avhengig av Bonner (2008) sin skjønnsvariabel Kunnskap.

Kontoens innhold vurderes noe ulikt av revisorene. Kost-nytte-vurderinger på skattevesentlighetsgrensen har vi sett at har betydning basert på at ingen automatisk la grensen til 0. Mens innholdet på kontoen som påvirkning på grensen syntes å ha varierende effekt avhengig av hvem vi snakket med. Faktoren påvirkes av de skjønsmessige variablene Risikovillighet, Tidspress, Kompleksitet og Kunnskap til Bonner (2008).

6.3.4 – Statens fordel eller ugunst

Ved vurdering av risiko for skattemessige feil er det forskjell på om feilene kommer til statens fordel (for mye skatt) eller statens ugunst (for lite skatt). Revisorene gjorde ulike vurderinger av om dette var en faktor de hensynte ved skjønnsutøvelsen på skattevesentlighetsgrensen.

Flere av revisorene vi snakket med mente at skattemessige feil til statens favør representerte lavere risiko for dem selv, da loven straffer feil som unndrar skatt med bøter, fengsel eller tapt autorisasjon, mens feil som resulterer i for mye betalt skatt ikke straffes. Konsekvensen av en uoppdaget feil til statens ugunst er dermed høyere enn en uoppdaget feil til statens fordel, hvor det heller er risiko for at kunden blir misfornøyd med revisor. Men det argumenteres også for at denne typen risiko er lavere, fordi feilvurderingen stammer fra kunden selv. Her vurderer vi at Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Risikovillighet har stor påvirkning på skjønnsutøvelsen, fordi det bestemmer hvor stor risiko de er villig til å ta opp mot staten. Bonner (2008) sin miljømessige skjønnsvariabel Tidspress er også sentral, da det vil ha betydning for om revisor har mulighet til å gjøre en like grundig innsats opp mot å spare skatt hvis de likevel opplever at risikoen er lav.

På den andre siden blir det argumentert fra noen av revisorene med at de ikke hensyntar denne faktoren, da de vil ha like stort fokus på feil til kundens ugunst.

Bonner (2008) sin personlige variabel Motivasjon, i form av effekt på revisors omdømme, synes å ha påvirkning på disse revisorene som fremstår å ha et fokus på å være kundesentrerte og spare skatt.

Dette er også viktig for Bonner (2008) sin skjønnsvariabel Incentiver. Revisors omdømme kan anses som et indirekte økonomisk incentiv, siden det gjør dem mer konkurransedyktige.

Til slutt vil vi også nevne Bonner (2008) sin oppgaverelaterte skjønnsvariabel "Framing". Det handler om hvordan oppgavebeskrivelsen til revisor er formulert. Er, for eksempel, oppgavene fokusert på å avdekke for lite betalt skatt, eller på at skatten skal være helt korrekt? Dette er vist å ha betydning for hvordan oppgaven utføres.

Om en feil går til statens fordel eller ugunst ser vi at har betydning for noen av revisorenes skattevesentlighetsgrense, men ikke alle. Dette har vi koblet opp mot de skjønsmessige variablene Risikovillighet, Tidspress, Motivasjon, Insentiver og “Framing” til Bonner (2008).

6.3.5 – Permanent eller midlertidig feil

Vi ønsket å se om risikoen for permanente skattemessige feil opplevdes viktigere enn midlertidige feil.

Faktoren virker å ha litt betydning for noen av revisorene, men ikke alle.

Det ble påpekt av G at en slik vurdering ikke er en del revisjonsmetodikken, og at det ikke er lovfestet noe sted at midlertidige forskjeller er mindre alvorlige enn permanente, men at dette er en faktor det er anledning å benytte som en del av sin profesjonelle skjønnsutøvelse.

En slik vurdering virker å være avhengig av skjønnsvariabelen Kunnskap (Bonner, 2008).

Selv om D påpekte at Skatteetaten ofte reagerer like strengt på midlertidige feil, så virket det som at summen av erfaring og eget skjønn gjorde at flere av revisorene likevel ender opp med å prioritere risikoen for permanente feil. Bakgrunnen for denne vurderingen synes å påvirkes av Bonner (2008) sin personlige skjønnsvariabel Risikovillighet. Risikoen for å straffes for midlertidige feil oppleves lavere enn for permanente feil.

Ut fra en kost-nytte-vurdering så vi at flere mente at risiko for midlertidige feil ikke trengte like streng kontroll, mens E mente at det ikke krever noe spesielt mer tidsbruk å ha kontroll på de midlertidige forskjellene, og at det derfor er greit å ha kontroll.

Ludvigsen og Kulset (2020) påpeker i sin studie at det er et forventningsgap mellom hva Skatteetaten forventer fra revisor, og hva revisor faktisk utfører. At noen av revisorene vurderer at midlertidige forskjeller er mindre vesentlig kan være et eksempel på en kontroll hvor det finnes et gap mellom gruppene.

Vurderingen av permanente eller midlertidige feil har ulik påvirkning og mindre betydning på revisorene, men baserer seg på de skjønsmessige variablene Kunnskap, Risikovillighet og Tidspress til Bonner (2008).

7 – Konklusjon

I denne studien har vi kartlagt hvilke faktorer revisorer hensyntar ved fastsettelse av en skattevesentlighetsgrense i revisjonens planleggingsfase. Problemstillingen er basert på at disse vurderingene er overlatt til revisors profesjonelle skjønn. Problemstillingen vår var:

Hvilke faktorer påvirker revisors profesjonelle skjønn ved fastsettelsen av den særskilte vesentlighetsgrensen for kontroll av skatter og avgifter?

Gjennom 8 semi-strukturerte intervjuer med erfarne praktiserende revisorer har vi kartlagt og vurdert flere ulike faktorer som påvirker revisors skattevesentlighetsgrense. Basert på det begrensede datagrunnlaget vi har innhentet til denne oppgaven har vi ikke grunnlag for å konkludere med at funnene er generaliserbare.

De skjønsmessige faktorene vi har kartlagt er fordelt i tre hovedkategorier basert på relevant skjønnsteori: Objektive faktorer, Erfaringsbaserte faktorer og Risikobaserte faktorer.

Objektive faktorer	Retningslinjer
	Referanseverdier
Erfaringsbaserte faktorer	Bransje
	Kjennskap til kunden
	Internkontroll
	Kjennskap til regnskapsfører
	Kundens størrelse
	Eierforhold
	Tidligere års revisjon
	Analyse mot fjorår
Risikobaserte faktorer	Risikovurdering
	Fradrags- eller ikke fradragsberettiget konto
	Kontoens innhold
	Statens fordel eller ugunst
	Permanent eller midlertidig forskjell

Tabell 4: Oversikt over faktorer

Det kommer fram i denne studien at det er revisors profesjonelle skjønn som benyttes ved fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen, i overensstemmelse med veiledningen i SA 3801.

Objektive faktorer basert på forhåndsdefinerte regler ble ikke hensyntatt av noen av revisorene vi snakket med i sin vurdering av skattevesentlighetsgrensen. Våre funn tyder altså på at de objektive faktorene Retningslinjer og Referanseverdier ikke har betydning for fastsettelsen av skattevesentlighetsgrensen.

Videre fant vi at de Erfaringsbaserte faktorene synes å legge stor vekt på revisors kunnskap og tidligere erfaring omkring interne og eksterne forhold hos kunden. Disse har vi sett at brukes for å sette presise forventninger om selskapets faktiske forhold, som en del av risikovurderingen ved fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen.

Kjennskap til kunde, Internkontroll og Kjennskap til regnskapsfører var faktorer som spilte på tidligere erfaring med kunden. Disse var av sentral betydning for alle revisorene vi snakket med.

Bransje er en faktor som virker å ha betydning for å bygge en innledende forventning om kunden basert på erfaringer fra andre, tilsvarende selskaper.

Kundens størrelse synes å ha betydning for flere områder. Det ble kommentert at størrelse i utgangspunktet ikke har betydning for hvorvidt feil anses vesentlige av skattemyndighetene. Men flere av revisorene var likevel villig til å øke grensen for større selskaper, da de argumenterte med at slike poster ikke lenger utgjør en like stor del av totalen. I tillegg hadde noen av revisorene en høyere forventning til større selskapers internkontroll.

Eierforhold er en faktor som virker mindre betydningsfull, da svarene spriket og framsto vage. Noen mente den ikke hadde betydning i det hele tatt, mens andre påpekte at et økende antall aksjonærer kan bidra til å redusere risiko for feil hvis de passer på hverandre.

Tidligere års revisjon var betydningsfull for samtlige. Men, som vi poengterer er det også risikoer forbundet med å basere seg på arbeid og erfaringer fra tidligere års revisjoner.

Analyse mot fjorår, som den siste av de erfaringsbaserte faktorene, er en faktor som også har betydning for flere av revisorenes skattevesentlighetsgrense. Flere var opptatt av å sette seg en forventning basert på fjorårets saldo. Også observerte vi at mange ønsket å vite fjorårets skattevesentlighetsgrense som hjelp til fastsettelse av en grense i casen. Dette kommenterte vi at innebærer en risiko mot god skjønnsutøvelse, sett i lys av forankringseffekten.

De Risikobaserte faktorene vi har kartlagt synes å avhenge av revisors iboende risikovillighet opp mot en kost-nytte-vurdering av insentiver mot risiko for ansvarliggjøring.

Risikovurdering som en faktor for skattevesentlighetsgrensen fant vi at hadde betydning for hvor nøye revisorene kontrollerer skatt og avgifter. Faktoren ga oss en indikasjon på revisorenes risikovillighet til å risikere skattemessige feil. Viktigheten av å kunne prioritere kommenteres også her.

For Fradrags- eller ikke fradragsberettiget konto ble eksistensen av en vesentlig ikke-fradragsberettiget konto vurdert til å kunne øke skattevesentlighetsgrensen for noen av revisorene, men ikke for andre. Dette var basert på en forventning om at selskapet er kjent med reglene når det har gjort en realistisk vurdering til egen ugunst, som minket risikoen for feil på de fradragsførte kostnadene. Faktoren fremsto derfor å ha ulik og noe mindre betydning for revisors skattevesentlighetsgrense.

Kontoens innhold var en faktor som ble vurdert begge veier av revisorene. Noen vurderte at en mer uoversiktlig og kompleks utseende konto tilsa en noe høyere grense, da det ikke er hensiktsmessig å bruke mye energi på en uoversiktlig konto ut fra en kost-nytte-vurdering. Mens andre vurderte at en mer kompleks konto krever en lavere nedre grense, da det er høyere risiko for at det ligger bevisste og ubevisste feil skjult inne i den. Denne spesifikke problemstillingen virket å ha en uklar betydning for skattevesentlighetsgrensen.

Statens fordel eller ugunst var en annen faktor som hadde ulik og noe begrenset betydning. Noen revisorer var mer tilbøyelige til å godta risiko for at feil går til statens fordel fremfor kundens. De som mente dette, vurderte at risikoen for at feil skulle ende i statens favør er mindre risikabelt, fordi det ikke innebærer en risiko for å bli straffeforfulgt. Mens motargumentet for å behandle begge typer risiko for feil likt var koblet til hensynet til kunden.

Faktoren Permanent eller midlertidig feil er vurdert å ha noe betydning. Permanente feil ble av flere vurdert mer risikable enn de som var midlertidige basert på et inntrykk av at Skatteetaten er mer opptatt av permanente feil. Men, som det ble påpekt, er det eksempler på at de kan straffes like strengt.

Under arbeidet med denne studien har vi fordelt faktorene på objektive, erfaringsbaserte og risikobaserte faktorer. Vi har funnet at de objektive faktorene ikke har betydning for revisorene vi har snakket med. Derimot har vi sett at de erfaringsbaserte og risikobaserte faktorene i stor grad er sentrale.

At ingen av revisorene benytter seg av objektive faktorer er i overensstemmelse med SA 3801, som ikke setter krav til det. Videre har vi sett at nesten alle de erfaringsbaserte faktorene har betydning for revisorenes skjønnsutøvelse ved å gjøre seg kjent med revisjonskunden, og skape en forventning om risiko. De risikobaserte faktorene har varierende betydning, og avhenger av revisors risikovillighet. Med unntak av Risikovurdering som uansett fremstår betydningsfull.

Vi ønsket med denne oppgaven å kartlegge hvilke faktorer som påvirker revisors skattevesentlighetsgrense. SA 3801 åpner for utøvelse av profesjonelt skjønn, og våre funn tyder på en utstrakt bruk av nettopp dette.

7.1 – Forslag til videre forskning

Vi har i denne oppgaven hatt en kvalitativ tilnærming, noe som ikke gjør oss i stand til å generalisere funnene vi har gjort. En naturlig videreføring av denne studien er å gjøre en kvantitativ studie av fastsettelse av skattevesentlighetsgrensen. En slik studie vil kunne se om det finnes signifikante forskjeller i hvor nøye revisorene kontrollerer skatt og avgift dersom de får oppgitt den samme informasjonen. Og om eventuelle forskjeller kan forklares av demografiske forskjeller mellom intervjupersonene.

I Norge har revisorer et særskilt ansvar for kontroll av skatt og avgifter hjemlet i lov. Revisorer fungerer som et førstelinjeforsvar foran Skatteetaten som utfører skattemessige bokettersyn på nærmere utvalgte selskap etter egne vilkår. En interessant studie kan være en kartlegging av revisorers bruk av skjønn opp mot hvordan Skatteetaten utøver sitt skjønn.

Ved kartlegging av faktoren “Analyse mot fjorår” fant vi tendenser til at flere revisorer tok utgangspunkt i fjorårets skattevesentlighetsgrense som inspirasjon til fastsettelsen av årets skattevesentlighetsgrense. Dette påpekte vi i analysen at er en risiko for kvaliteten av skjønnsutøvelsen basert på forankrings- og tilgjengelighetstendensen (Eilifsen & Messier Jr, 2014), der revisor vektlegger tidligere beslutninger for høyt. Et forslag til studie kan være å forsøke å kartlegge hvor stor denne forankringseffekten er på skattevesentlighetsgrensen.

Litteraturliste

- Berton, By Lee & Adler, Stephen J. . (1992). CPA's Nightmare: How Audit of a Bank Cost Price Waterhouse \$338 Million Judgment --- Firm, Which Plans to Appeal, Allegedly Failed to Spot A Weak Loan Portfolio --- Challenge of Posting a Bond. *The Wall Street journal. Eastern edition.*
- Bonner, Sarah E. (2008). *Judgment and decision making in accounting.* Pearson Prentice Hall.
- Boockholdt, James L. (2000). Comptronix, Inc.: An Audit Case Involving Fraud. *Issues in accounting education*, 15(1), 105-128. <https://doi.org/10.2308/iace.2000.15.1.105>
- Byrnes, James P., Miller, David C. & Schafer, William D. (1999). Gender Differences in Risk Taking: A Meta-Analysis. *Psychological bulletin*, 125(3), 367-383. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.3.367>
- Den Norske Revisorforening. (2010). *ISA 450 - Vurdering av feilinformasjon identifisert under revisjonen.* <https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-450-vurdering-av-feilinformasjon-identifisert-under-revisjonen-pr-20112019.pdf>
- Den Norske Revisorforening. (2010a). *ISA 200 - Overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene.* <https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/pr-05022021/isa-200-n-0121.pdf>
- Den Norske Revisorforening. (2010b). *ISA 220 - KVALITETSKONTROLL AV REVISJON AV REGNSKAPER.* <https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/pr-05022021/isa-220-n-0121.pdf>
- Den Norske Revisorforening. (2010c). *ISA 320 - Vesentlighet ved planlegging og gjennomføring av en revisjon.* <https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-320-vesentlighet-ved-planlegging-og-gjennomforing-av-en-revisjon.pdf>
- Den Norske Revisorforening. (2010d). *ISA 620 - Bruk av arbeidet til en ekspert engasjert av revisor.* <https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/pr-05022021/isa-620-0121.pdf>

- Den Norske Revisorforeningen. (2010e). *SA 3801 - Revisors kontroll av og rapportering om grunnlag for skatter og avgifter*.
<https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/sa-3801---revisors-kontroll-av-og-rapportering-om-grunnlag-for-skatter-og-avgifter.pdf>
- Den Norske Revisorforeningen. (2013). *ISA 315 - Identifisering og vurdering av risikoene for vesentlig feilinformasjon gjennom forståelse av enheten og dens omgivelser*.
<https://revisorforeningen.no/globalassets/fag/standarder-og-veiledninger/revisjonsstandardene/isa-315-revidert-identifisering-og-vurdering-av-risikoene-for-vesentlig-feilinformasjon-gjennom-forstaelse-av-enheten-og-dens-omgivelse-26-10-2017.pdf>
- Den Norske Revisorforeningen. (2020). *Revisors håndbok 2020* ([41. utg.]. utg.). Fagbokforlaget.
- DeZoort, Todd, Harrison, Paul & Taylor, Mark. (2006). Accountability and auditors' materiality judgments: The effects of differential pressure strength on conservatism, variability, and effort. *Accounting, organizations and society*, 31(4), 373-390.
<https://doi.org/10.1016/j.aos.2005.09.001> (Accounting, Organizations and Society)
- Eilifsen, A. & Messier Jr, W. F. (2015). Materiality Guidance of the Major Public Accounting Firms. *Auditing-a Journal of Practice & Theory*, 34(2), 3-26.
<https://doi.org/10.2308/ajpt-50882>
- Eilifsen, Aasmund. & Messier Jr, William F. Glover, Steven M. Prawitt, Douglas F. . (2014). *Auditing & Assurance services, Third International Edition* (3. utg.). McGraw- Hill Education.
- Glover, Steven, Prawitt, Douglas, Ranzilla, Sam, Chevalier, Robert & Herrmann, George. (2011). Elevating Professional Judgment in Auditing and Accounting: The KPMG Professional Judgment Framework. *KPMG Monograph*.
- Gripsrud, Geir, Silkoset, Ragnhild & Olsson, Ulf Henning. (2010). *Metode og dataanalyse : beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP* (2. utg. utg.). Høyskoleforl.
- Gulden, Bror Petter. (2015). *Den eksterne revisor* (9. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Gulden, Bror Petter. (2017). *Revisjon Teori og Metode* (7. utg.). Cappelen Damm AS.

- Hasan, B. T., Chand, P. & Lu, M. T. (2020). Influence of auditor's gender, experience, rule observance attitudes and critical thinking disposition on materiality judgements. *International journal of auditing*, 25. <https://doi.org/10.1111/ijau.12216>
- Hogarth, Robin M. (1987). *Judgement and choice : the psychology of decision* (2nd ed. utg.). Wiley.
- Jacobsen, Dag Ingvar. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, Asbjørn., Cristoffersen, Line. & Tufte, Per Arne. . (2011). *Forskningsmetode for økonomisk-administrasjon fag*. abstrakt forlag
- Kerr, Norbert L. & Tindale, R. Scott. (2004). Group performance and decision making. *Annu Rev Psychol*, 55(1), 623-655. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.142009>
- LS, Prop. 37 & 2020), (2019 –. *Lov om revisjon og revisorer (revisorloven), lov om endringer i lov om Folketrygdfondet og samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 102/2018 om innlemmelse i EØS-avtalen av direktiv 2014/56/EU og forordning (EU) 537/2014*. Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/da6b2bf9f1bc40d8a5cf20db562d8977/no/pdfs/prp201920200037000dddpdfs.pdf>
- Ludvigsen, E. & Kulset, E. M. . (2020). Om forholdet mellom revisjonens og skattemyndighetenes vesentlighetsforståelse relatert til revisjon av skatterrelevante regnskapsopplysninger. I I T. *Stenheim, K. M. Baksaas og E. M. Kulset (Red.), Aktuelle temaer i regnskap og revisjon* (s. 345-378). Cappelen Damm Akademisk/NOASP (Nordic Open Access Scholarly Publishing).
- Messier Jr, William F., Martinov-Bennie, Nonna & Eilifsen, Aasmund. (2005). A review and integration of empirical research on materiality: Two decades later. *Auditing : a journal of practice and theory*, 24(2), 153-187. <https://doi.org/10.2308/aud.2005.24.2.153>
- Montoya del Corte, Javier, Martínez García, Francisco Javier & Fernández Laviada, Ana. (2010). Effective use of qualitative materiality factors: evidence from Spain. *Managerial Auditing Journal*, 25(5), 458-483. <https://doi.org/10.1108/02686901011041849>

- Plous, Scott. (1993). *The psychology of judgment and decision making*. McGraw-Hill Book Company.
- Rekdal, Eddie. (2015). Bruk av kontrollretning og indirekte kontroller i revisjon. *Revisjon og Regnskap*, 85.(5), 45-53. <https://www.revregn.no/asset/pdf/2015/5-45-53.pdf>
- Revisorloven. (2020). *Lov om revisjon og revisorer* (LOV-2020-11-20-128). Finansdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-20-128?q=revisorloven>
- Ringdal, Kristen. (2018). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg. utg.). Fagbokforl.
- Ryen, Anne. (2012). *Det kvalitative intervjuet - fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget.
- Skattedirektoratet. (2020). Takseringsreglene for 2020.
- Skattedirektoratet. (2016, 12. desember). Revisors plikter i forbindelse med signering av næringsoppgave og kontrolloppstilling over bokførte og innberettede lønnsopplysninger mv. <https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/skattedirektoratets-meldinger/revisors-plikter-i-forbindelse-med-signering-av-naringsoppgave-og-kontrolloppstilling-over-bokforte-og-innberettede-lonnsopplysninger-mv/>
- Skatteetaten. (2020). Skatte-ABC 2020/2021. <https://www.skatteetaten.no/en/rettskilder/type/handboker/skatte-abc/gjeldende/representasjon/R-13.008/R-13.009/>
- Skatteetaten. (2020, 16. juli). Sikre deg seriøse håndverkere – unngå å bli lurt. <https://www.skatteetaten.no/en/presse/nyhetsrommet/sikre-deg-seriose-handverkere--unnga-a-bli-lurt/>
- sktl. (2000). *Skatteloven* (LOV-1999-03-26-14). Finansdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-03-26-14?q=skatteloven>
- Snipsøyr, Oddvar. (2007). Revisors kontroll av rapportering om grunnlaget for skatter og avgifter. *Revisjon og Regnskap*, 5. <https://www.revregn.no/i/2007/5/revisjon-05-07-31>
- Tjora, Aksel Hagen. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utgave. utg.). Gyldendal.

Vedlegg 1 – Intervjuguide

Bakgrunns spørsmål

1. Hva slags utdanning har du?
2. Hvor mange års erfaring har du som praktiserende revisor?
 - a. Hva er stillingen din?
3. Hva er størrelsen på kontoret du jobber i?

Introduksjonsspørsmål

4. Er du kjent med at vesentlighetsgrensen i revisjon skal settes vesentlig lavere for skattemessige poster? (SA 3801 og SKD melding 2016)
5. Har selskapet du jobber for egne retningslinjer for fastsettelse av vesentlighetsgrense på skatterrelevante poster?
 - a. Hvis ja; hvordan fungerer disse?

Overgangsspørsmål

6. Fastsetter du/dere en konkret vesentlighetsgrense på skatterrelevante poster (for eksempel et konkret beløp) i revisjonsdokumentasjonen?
 - a. Bruker du/dere referanseverdier for å fastsette denne vesentlighetsgrensen?
7. Gjør du/dere andre skjønsmessige vurderinger ved vurdering av vesentlighet på skatt?
 - a. Hvilke faktorer påvirker vesentlighetsgrensen?
 1. Har for eksempel risikovurderingen eller de spesifikke eierforholdene påvirkning? Kjennskap til kunden og regnskapsfører?

Nøkkelsspørsmål (Case)

8. Hvilken vesentlighetsgrense for skatt ville du benyttet i dette regnskapet?
 - a. Hvordan kom du frem til den grensen?
9. Har det betydning for denne vesentlighetsgrensen om:
 - a. Eventuelle feil skyldes feil vurdering av fradragsrett skatt (risiko for permanente feil)?
 - b. Eventuelle feil skyldes feilperiodisering (risiko for midlertidige feil)?

10. Har det betydning for vesentlighetsgrensen om risikoen er at eventuelle feil kommer til statens fordel?
 - a. Altså, ville du brukt like mye krefter på å kontrollere regnskapsposter som er merket som ikke fradragsberettigede?
11. Har det betydning for vesentlighetsgrensen om innholdet på representasjonskontoen er uoversiktlig og inneholder kun mindre beløp?
12. Hva om selskapet har en egen konto med ikke fradragsberettiget representasjon?

Avslutning

13. Er det noe du vil tilføye? Eventuelt noe du synes vi burde spurt om?
14. Andre kommentarer til det vi har gjennomgått?